

Ticari İşlemlerde Teslimsiz Tescilli Taşınır Rehni

Dr. Sefer Oğuz*

Öz

Türk hukukunda rehin tipleri ve rehin hukukuna hakim olan ilkeler Türk Medeni Kanunu'nda (TMK) düzenlenmiştir. Rehin; alacaklıya taşınmaz, taşınır, hak ve alacaklar üzerinde sınırlı aynı hak bahşeder. Kanun koyucu taşınmaz rehnine ilişkin genel ilkeleri TMK (m. 850-888) düzenlemiş iken, taşınır rehnine ilişkin genel ilkeleri düzenlemekten kaçınmıştır. Taşınır rehni tipi üçlü bir tasnife tabi tutulabilir. Bunlardan ilki, genel hüküm mahiyetindeki ilkeleri de barındıran teslim şartlı taşınır rehnidir. İkinci tip, teslimsiz tescilsiz taşınır rehnidir. Nihayet üçüncü tip ise, teslimsiz tescilli taşınır rehnidir. Bu tipin teslim şartlı taşınır rehnine getirilen en önemli istisna olduğu söylenebilir. Ancak, 6750 sayılı Kanun sadece ticari işlemlerde uygulanabilir (TİTRK).

Kanun koyucu taşınmazlarda sabit derece sistemini (TMK m. 870), taşınırlarda ise kurulma tarihi itibarı öncelik başka bir ifade ile sıra sistemini benimsemiştir. (TMK m. 948, f. II). Öte yandan, TİTRK hükümlerine göre teslimsiz tescilli taşınır rehni hem sabit derece sistemi hem de sıra sistemiyle rehin kurulabilir. Ayrıca rehin, kendisinden önce gelecek olanın miktarının tescilde belirtilmesi kaydıyla, ikinci ve daha sonraki derecede de kurulabilecektir (TİTRK m. 10, f. I). Bu düzenleme ile ticari veya esnaf işletmesine yahut çiftçilere faaliyetlerinde kullandıkları, kanuni sicile tescil mecburiyeti bulunmayan taşınır, hak ve alacakların teslimsiz tescil yöntemiyle teminat verilmesinin hukuki alt yapısı oluşturulmuştur. Böylece tacir, esnaf ve çiftçilerin finansmana erişimi daha ucuz ve kolay hale getirilmek istenmiştir. TİTRK ile taşınırlarda teslimsiz tescilli rehin uygulaması da ciddi bir şekilde genişletilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Teminat, Taşınır Rehni, Teslime Bağlı Taşınır Rehni, Teslimsiz Taşınır Rehni (Tescilli Taşınır Rehni), Sınırlı Aynı Hak, Alacak.

JEL Sınıflandırması: K12, K22.

The Registered Pledges on Movables Without Delivery Condition on Commercial Transaction

Abstract

In Turkish Law, types and the principles of pledges are regulated in Turkish Civil Code (TCC). Pledge grants creditors restricted real rights on movables or unmovables rights and receivables. Although general rules of pledges on unmovables are regulated detailed (TCC art. 850-888), law maker refrained from regulating general rules of pledges on movables. Accordingly, the pledge on movables can be classified to three types. First of those is the pledge on movables with delivery condition which includes the general principles. Second type is the unregistered pledge on movables without delivery condition. Third type is the registered pledge on movables without delivery condition. This type is the most important exception to pledges on movables with delivery condition. Therefore, The Pledges on Movables on Commercial Transaction Act numbered 6750 (PMCTA) can only be used for commercial transactions.

Law maker embraces ranking system for movables (TCC art. 948 sub art. II), and precedence system for unmovables which is determined by the date on which pledges were established (TCC art. 870). However, according to PMCTA, ranking and precedence (rank) system could both be used on unregistered pledges on movables without delivery condition to put pledges. Besides, a pledge can be put as second or further degrees as long as amount of further degrees would be expressed when putting pledge (PMCTA art. 10, sub art. I). This regulation constitutes legal infrastructure to collateral by non-delivery registration method for the commercial enterprises, small business owners or farmers' movables which do not have a registration obligation, rights and assets. So, it would be more reasonable priced and convenient to financial accessibility for commercial enterprises, small business owners or farmers. With PMCTA, field of application on unregistered pledge on movables without delivery condition are expanded.

Keywords: Collateral, The Pledge on Movable Goods, The Pledge with Delivery Condition, The Pledge Without Delivery Condition (Registered Movable Goods Pledge), A Restricted Real Right, Credit.

JEL Classification: K12, K22.

* Şekerbank T.A.Ş. Hukuk Baş Müşaviri.

I. Giriş

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ) ekonomik ve sosyal kalkınmanın bir unsuru olarak milli ekonomilerin gelişmesi ve korunmasında önemli fonksiyonlar üstlenmektedir. Ayrıca, KOBİ'ler sosyal ve iktisadi düzen için bir denge ve istikrar unsurudur. Bu nedenle, dünyada birçok ülke KOBİ'lerin kurulması, gelişmesi ve sürdürülmesi için gereken uygun iktisadi iklimi yaratacak hukuki düzenlemeler yapmakta ve politikalar geliştirmektedir (Bkz. Genel gerekçe).

Kredi kuruluşlarının, kullandıkları krediler için teminat almaları hukuki bir mecburiyet değildir. Ancak bu kuruluşlar verdikleri kredilerin geri ödenmeme riskini azaltmak amacıyla alacaklarını teminat altına almayı tercih etmektedirler (Akseli, 2011, s. 18). Kredinin şahsi veya aynı teminatla güvenceye alınması aynı zamanda fiyatını da etkilemektedir.

Ülkemizin son çeyrek yüzyılda özel sektör yatırımlarının artmasıyla birlikte kredi talebi de artmış ve teminata ilişkin hukuki düzenlemeler esnaf, tacir, çiftçi, serbest meslek erbabı gerçek ve tüzel kişiler ile KOBİ'lerin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak kalmıştır. Bunun nedeni olarak da büyük oranda kredi kuruluşlarının teminat olarak talep ettiği taşınırılar üzerinde, KOBİ'lerin ticari faaliyetinin devamında kullanmak zorunda olması sebebiyle, teslimsiz rehin kurulması önündeki hukuki engel gösterilmekteydi. Bu durumun kredi kuruluşları karşısında KOBİ'lerin finansmana erişimde büyük işletmelere nazaran daha güç ve daha pahalı kredi kullanmalarına neden olduğu ifade edilmiştir. İşte bu nedenle, KOBİ'lerin finansman sağlamasında kolaylık sağlamak ve rekabet güçlerinin artırılması ile milli ekonominin dengeli ve istikrarlı büyümesine katkı vermek maksadıyla 6750 sayılı "Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu" (TİTRK) 1 Ocak 2017 tarihinde yürürlüğe girecek şekilde yasalaştırılmıştır¹. Ardından, 31 Aralık 2016 tarihinde Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği (RTSY), Ticari İşlemlerde Taşınır Varlıkların Değer Tespiti Hakkında Yönetmelik (TİTVDTHY) ve Ticari İşlemlerde Rehin Hakkının Kurulması ve Temerrüt Sonrası Hakların Kullanılması Hakkında Yönetmelik (TİRHKTSHKY) aynı gün üçü birlikte Resmi Gazetede yayımlanmıştır².

Zira, taşınır rehinde genel kural olarak öngörülen taşınırın rehin alana teslim edilmesi şartı bir takım olumsuzluklara neden olabilir. Bunlardan ilki, taşınır sahibinin üretimde veya hizmette kullandığı makine, teçhizat veya hakkı teslim edilmesi halinde işletmesinde üretim yapmasının mümkün olmamasıdır. Diğer ise, rehin konusu taşınırın kredi verene teslim etmesi halinde bunların korunması ve bakımının güçlük arz etmesidir. Nihayet, üçüncüsü ise birden fazla rehin kurulmasına uygun olmamasıdır (Sinem Tek, 2012, s. 2).

Birçok ülkedeki teslim şartlı taşınır rehinde, "sert" teslim şartından kurtulmak maksadıyla teslim şartsız veya sicilli taşınır rehni yahut bu kavramın daha iyi ifade ettiği ileri sürülen taşınır ipoteği olarak da adlandırılan teminat sağlama yöntemi geliştirilmiştir (İnan, 1967, s. 650; Davran, 1972, s.87; Serozan, 2007, s. 340; Sinem Tek, 2012, s.15).

Bu yöntem, kısıtlı da olsa genel hükümlerde düzenlenmiştir. Bunlardan ilki "Ayrık durumlar" başlığını taşıyan hükümde "*hayvanlar*" ve "*kanun gereğince bir sicile tescilli zorunlu olan taşınır malların*" teslim edilmeden üzerlerinde rehin kurulmasıdır (TMK m. 940). İkincisi, mülkiyeti muhafaza kaydıyla satış yapılmasıdır. Üçüncüsü ise, taşınırların mutad olarak bulundukları gayrimenkulün ipotek edilmesinden sonra bu taşınırların beyanlar hanesine geçirilmek suretiyle kurulması mümkündür. Başka bir deyişle, çiftliğin taşınırları üzerinde bulundukları tapuya kayıtlı bir gayrimenkulün beyanlar hanesine geçirilmek suretiyle taşınmazın eklentisi olarak ipotek rehni (Türk Medeni Kanunu'nda /TMK m. 862) kapsamında ziyetlik nakledilmeden rehin edilmesidir (Serozan, 2007, s. 340).

Mevzuatımızda, teslim şartsız tescilli taşınır rehni konusunda ilk düzenleme hayvan rehnine ilişkin olarak TMK m. 940, f. l'de düzenlenmiştir. Bu hükmün uygulamasına yönelik

ayrıntılar ise bu maddenin son fıkrasının verdiği yetkiye dayanılarak Bakanlar Kurulu tarafından Taşınır Rehni Tüzüğü'nün Danıştay incelenmesinden geçirilmesi suretiyle Resmi Gazete'de (No: 12102, Düstur. 5, C. 4, S. 3444) 16.09.1965 tarihinde yayımlanmıştır. Bu düzenlemeye rağmen pratikte ülkemizdeki birçok çiftçinin hayvan yetiştirip beslediği halde bunları icra müdürlüğü tarafından tutulan sicile tescil edilerek rehin edilmesi uygulamasına bir türlü geçilememiştir. Başka bir deyişle, hayvanları rehin ederek güvence vermek suretiyle kredi temin edilmesini amaçlayan Taşınır Rehni Tüzüğü İsviçre'de uygulanmasına rağmen ülkemizde bir türlü uygulanma imkanına kavuşmamıştır.

Ülkemizde uygulamaya geçilememesinin en önemli sebeplerinden birisi bugün yürürlükte olmamasına rağmen tarım faaliyetine verilen kredilerde kredi veren bazı kurumlar lehine imtiyaz tanınarak kanuni teslim şartsız rehin kurulmasına imkan veren özel yasal düzenlemelerin yapılmış olmasıdır. Bunlardan ilki, tarım kredilerini ağırlıklı olarak sağlayan 1937 tarihli ve 3202 sayılı TC Ziraat Bankası A.Ş. kuruluş kanunun 48. maddesidir³. Diğer ise, 2836 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunun 12. maddesi yerine 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununun⁴ 13. maddesinde "Mutlak Rehin hakkı" başlığıyla bu kooperatiflerin kredi alacakları için tanzim edilen hükümdür⁵. Bu düzenleme, bu kooperatifler tarafından verilen tarımsal kredileri temin etmek maksadıyla borçlanma senedinde gösterilen taşınır, ziraat araçları ve ürünler üzerinde teslim şartsız tescilsiz kanuni rehin kurulmasının yasal temelini oluşturmuştur.

Aynı hak olmaları hasebiyle, rehin tipleri sadece kanun hükmü ile ihdas edilebilir. Bu nedenle rehin tipleri TMK ve diğer kanunlarda sınırlı sayı ilkesine bağlı kalınarak kurulabilir. Rehin hakkı; aynı bir haktır ve dolayısıyla kural olarak rehin hakkının sağladığı yetkilere eşit (TMK m. 941) veya daha fazlasını sağlayan mülkiyet hakkı gibi mutlak haklar üzerine kurulabilir. Bu kapsamda, kanunu koyucu başkasına devir edilebilen alacaklar ile diğer hakların da rehin edilebileceğini hükme bağlamıştır (TMK m. 954, f. I). Bu şekilde kurulan rehin hakkının rehin sayılacağı ve rehne sağlanan alacağın tahsilinde öncelik hakkından faydalanacağını altı İcra İflas Kanunu'nun (İİK) 23. maddesiyle tekrar çizilmiştir.

Türk hukukunda taşınır rehni, kuruluş şekli ve bunun hukuki sonuçlarına göre üçlü tasnife tabi tutulabilir. Bunlardan ilki, teslim şartlı taşınır rehnidir. Taşınır rehni, türleri içinde en ayrıntılı düzenlenme teslim şartlı taşınır rehni konusunda yapılmıştır (TMK m. 939-972). Ancak taşınır rehininde, taşınmaz ipoteginde olduğu gibi açık bir şekilde bütün rehin tipleri için uygulanabilecek ortak hükümler düzenlenmemiştir. Bununla birlikte teslim bağli taşınır rehnini düzenleyen hükümler adeta taşınır rehininin genel ilkelerini ortaya koyacak şekilde düzenlenmiştir. (Davran, 1972, s. 78; Ergüne, 2002, s. 15; Akipek/Akıntürk, 2009, s. 832; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 2014, s. 999; Makaracı Başak, 2014, s. 3). Genel hüküm mahiyetindeki bu düzenlemelerin diğer taşınır rehni tiplerine de kıyasen uygulanacağı hüküm altına alınmıştır (TMK m. 953, f. I, 954, f. II; TİTRK m. 18). Doktrinde de taşınır rehni uygulamasında ortaya çıkan boşluklar uygun düştüğü ölçüde temel taşınır rehni tipi olan teslim bağli taşınır rehnine ilişkin hükümlerin kıyas suretiyle uygulanması gerektiği savunulmaktadır (Köprülü/Kaneti, 1983, s. 506; Akipek/Akıntürk, 2009, s. 854; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 2014, s. 1025; Ayan, 2015, s. 301; Ergüne, 2002, s. 195; Makaracı Başak, 2014, s. 3). Nitekim, yönetmelikte TİTRK'nda hüküm bulunmayan hallerde TMK'nun taşınır ve taşınmaz rehnine ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanacağı düzenlenmiştir (TİRHKTSHKHY m. 42).

İkincisi ise zirai kredi kurumları lehine kanunla tanınan teslimsiz ve tescilsiz taşınır rehnidir. Bu rehin tipi uygulama alanı yönünden çok sınırlıdır. Bunlar, 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununu (m. 13) ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanunudur (m. 12).

Nihayet üçüncüsü ise, teslimsiz tescilli taşınır rehni konusunun hükümleri TMK m. 940, f. 1'de yeteri açıklıkta düzenlenmemiştir. Ancak ticari işlemlerde özgü kullanım ile sınırlandırılan teslimsiz tescilli taşınır rehni TİTRK ile ayrıntılı bir düzenlemeye kavuşturulmuştur. Teslimsiz tescilli taşınır rehninde zilyetliğin devri konusundaki mecburiyet kaldırıldığından rehin veren rehin konusu taşınırı kullanmaya devam edebilmektedir. Burada rehlin kaydedildiği sicillerde bir farklılık söz konusudur. TİTRK hükümlerine göre rehin sözleşmesinin tescil edildiği sicil sadece ticari işlerde taşınır, hak ve alacak rehin sözleşmeleri kapsamında tescil edildiğinden tek fonksiyonludur. TMK m. 941, f. II'de düzenlenen ise taşınır malın önceden kayıtlı olması mecburi olan sicillerdir. Bu siciller üzerinden hem taşınır mülkiyetinin veya hakkı hem de rehni alenileştirildiğinden çift fonksiyonludur. Burada kast edilen siciller, ticari ve esnaf işletmesi rehni (TİTRK m. 5), Motorlu taşıt rehni (KTK m. 19-20;28-35), 18 grostonilatoda ve daha büyük ticaret gemiler için gemi sicili (TTK m. 957), maden hakları ve cevheri rehni (Maden Kanunu m. 39) ile sivil hava araçları (Türk Sivil Havacılık Kanunu m. 49-50) tescil edildiği sicillerdir. Bu sicillerde mülkiyetin hakkı ile birlikte diğer aynı ve şahsi haklarda tescil edilebilir.

Taşınır rehninde ortaya konan belirlilik, kamuya açıklık (aleniyet), güven, teminat, sebebe bağlılık (illilik), fer'ilik (talilik), rehin yükünün bölünmezliği ve tarih itibariyle öncelik ilkelerinin teslimsiz tescilli taşınır rehninde de geçerli olması gerekir (İlkeler konusunda bkz. Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 2014, s.1000-1011; Uyar, 2007, s. 95-98; Uyumaz, 2012, s. 168-234; Seçer, 2011, s. 122-138; Eskiocak, 2009, s. 56-76; Kağıtçıoğlu, 2012, s. 240-248).

Taşınırlar üzerinde kurulan rehin hakkı fer'i bir haktır. Dolayısıyla bu rehin hakkının kaderi, güvence oluşturduğu alacağın kaderine bağlıdır. Bu nedenle alacak hakkının temlik edilmesi halinde, rehin hakkı da başka bir işleme gerek olmadan alacağı devir alana geçer (TBK m. 186). Rehin hakkının tedavül fonksiyonu olmadığından, alacak devir edilmeden rehin hakkının tek başına bağımsız olarak devir edilmesi mümkün değildir. Rehin hakkı; ancak halefiyet hakkının bulunduğu durumlarda alacağa bağlı olarak devir edilebilir (kefalette olduğu gibi TBK m. 460).

Bu çalışmada; taşınır rehni hukukunun esaslarının düzenlendiği TMK'nda düzenlenen taşınır rehin tipleri ile TİTRK'nda düzenlenen teslimsiz tescilli taşınır rehni tipi ele alınacaktır. Bu incelemede genel bilgi verildikten sonra iki taşınır rehni arasındaki farklılıklar ve benzerlikler; devamında rehlin kurulması, sicil, tarafların hak ve sorumlulukları ile rehlin sona ermesi ortaya konmaya çalışılacak ve eleştirel bir yaklaşımla değerlendirme yapılmasından sonra sonuç bölümü ile bitirilecektir.

II. Teslim Şartlı Rehin İle Teslimsiz Tescilli Taşınır Rehninin Mukayesesi

Genel hükümlere göre kural olarak taşınırlarda zilyetliğin doğrudan devri (TMK m. 939) veya tapuya kayıtlı gayrimenkullerde olduğu gibi resmi bir sicile tescil şartı (TMK m. 856, f. I) ile rehin kurulur. Bununla birlikte, bir gayrimenkulün ipotek edilmesi halinde, bu rehlin kapsamına bu bina üzerinde bulunan diğer teferruatların da beyanlar hanesine kaydedilmesi ile teslim şartı yerine gelmeden teminat kapsamına alınması mümkün olabilir (TMK m. 862).

Teslim şartlı taşınır rehninde taşınırların teminat olarak verilmesinde rehin sözleşmesi borçlandırıcı tasarruf işlemi niteliğindeki sözleşmeyle kurulabilir (Makaracı Başak, 2014, s. 11).

Teslim şartlı taşınır rehni ile TİTRK'na göre teslimsiz tescilli taşınır rehni arasında belli başlı farklılıklar aşağıdaki gibidir. Teslim şartlı taşınır rehninde sözleşme yapılmasında bir şekil şartı düzenlenmemiş iken, TİTRK'na göre teslimsiz tescilli taşınır rehninde sözleşme yapılması şartı getirilmiştir. Ayrıca bent ifadesinde geçen "*imzalanan*" teriminden bu

sözleşmenin yazılı veya yazılı şekil yerine geçen bir şekilde yapılmasının geçerlilik şartı olduğu anlaşılmaktadır (TİTRK m. 2, f. I, b. i).

Taşınır teslim şartlı rehin sözleşmesinin konusu olabileceği gibi, TİTRK'na göre teslim edilmeden Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından kurulan veya kurdurulan Rehinli Taşınır Siciline (TARES) tescil edilmesiyle teslim edilmeden de kurulabilir (Bu konuda hayvan rehni özelinde bkz. İnan, 1967, s. 648-650; Esener/Güven, 2008, s. 495; Makaracı Başak, 2014, s. 353).

Teslim şartlı rehne taşınır haklar ve alacaklar (TMK m. 952); ticari işlemlere konu teslimsiz tescilli rehin sözleşmesine TİTRK m. 5'te sayılan taşınır, hak ve alacaklar konu olabilir. Bu itibarla, miras hakkı ve tapu kütüğünde ayrı sayfaya tescil edilebilen bağımsız ve sürekli haklar gayrimenkul TMK m. 704, f. II'de sayıldığı için teslimsiz taşınır rehnine konu olamaz (TİTRK m. 1, f. V).

Kanun koyucunun, teslim şartlı rehinde, rehin alacak kişilerde bir sınırlama getirmekten, teslimsiz tescilli taşınır rehni alan ve veren kişileri sayma usulü ile belirlediği görülmektedir. Teslim şartlı rehin paraya çevrilebilen ve devir edilmesi kanunen yasak olmayan her türlü taşınır üzerinde kurulabilirken, teslimsiz tescilli taşınır rehni kurulacak taşınır ve hak ve alacaklar sınırlı sayıda (*numerus clauses*) belirtilmiştir (TİTRK m. 5).

Teslim şartlı taşınır rehinde sadece "*Tarih itibarıyla önce olan hakta da önce olur*" ilkesine göre belirlenecek sıra (ilerleme) sistemi benimsenmiştir (TMK m. 948). Buna göre rehin sözleşmesini TARES'e tarih itibarıyla önce tescil ettiren rehinli alacaklının hakkı, kendisinden sonra tescil ettiren rehinli alacaklıların hakkından öncelikli olacaktır. Teslimsiz taşınır rehinde sabit derece sistemi ile birlikte sıra (ilerleme) sistemi kabul edilmiştir (TİTRK m. 11). Teslim şartlı taşınır rehinde birden fazla taşınır rehni varsa bunlar arasındaki öncelik sıralaması rehinin kurulma tarihi esas alınarak belirlenir (TMK m. 948). Oysa TİTRK'nda sıra sistemi ile birlikte taşınmaz rehinde olduğu gibi sabit derece sistemi (TMK m. 870) benimsenmiş ve boşalan bir üst dereceye otomatik ilerleme (TMK m. 871) resmi şekilde sözleşmede düzenlenmesi şartıyla mümkün kılınmıştır. Başka bir deyişle, teslimsiz tescilli taşınır rehinde de taşınmaz rehinde kabul edilen sabit derece sistemi ve serbest dereceden istifade hakkı tanıyan sözleşmelerin kurulabileceği kabul edilmiştir (TİTRK m. 10, f. I). Ancak bu haktan istifade etmek için boş veya saklı tutulmuş bir derece lehine tanınmamış olması gerekir (Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 2014, s. 921; Ayan, 2015, s. 182).

Taşınır rehminin kapsamına, rehin edilen taşınırın bütünleyici parçaları ve aksi kararlaştırılmamış ise eklentileri de girer (Makaracı Başak, 2014, s. 203). Teslimsiz taşınır rehni, rehin edilen varlığın bütünleyici parçasını da kapsar (TİTRK m. 6, f. I). Taraflar taşınır varlığın mevcut veya sonradan ilave edilen eklentilerinin rehin kapsamına alınmasını ayrıca kararlaştırabilirler (TİTRK m. 6, f. II).

Teslim şartlı taşınır rehni ile TİTRK'na göre teslimsiz taşınır rehni arasındaki benzerlikler şu şekildedir. Hem teslim şartlı rehin hem de teslimsiz tescilli rehin maddi değeri para ile ölçülebilen ve devir ve temlik yasaklanmamış taşınır, haklar ve alacaklar üzerinde kurulabilir (TMK m. 954, f. I; TİTRK m. 5).

Her iki rehin tipinde de alacak zamanaşımına⁶ uğramış olsa bile rehin hakkı varlığı sürdürür (Köprülü/Kaneti, 1983, s. 498; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 2014, s. 1001; Ayan, 2014, s. 296; Ertaş/Serdar/Gürpınar, 2014, s. 580; Sinem Tek, 2012, s. 237; Makaracı Başak, 2014, s.304). Bu itibarla rehin alacaklısı, borç vadesinde ödenmediğinde taşınırı paraya çevirtip, alacağını tahsil edebilir (TBK m. 159).

Her iki rehin tipinde rehin ferî hak niteliğindedir. Bunun sonucu olarak, rehin hakkı alacak ile birlikte doğar, alacak ile birlikte varlığını sürdürür ve alacağın sona ermesiyle birlikte rehin hakkı da sona erer. Alacağa bağlılığın sonucu olarak alacak hakkı sona erdiğinde, rehin hakkı da düşer ve rehin konusu taşınırın iadesi (TMK m. 944) ve rehin sözleşmesinin sicilden terkin edilmesi gerekir (TİTRK m. 15).

Her iki rehin tipinde, rehin hakkının alacaktan bağımsız bir şekilde devir edilmesi mümkün değildir. Her iki rehin tipinde, alacağın temlik edilmesi halinde taşınır üzerindeki rehin hakkı, taşınırı temlik alana başka bir işlem yapılmasına gerek kalmaksızın kendiliğinden geçer (TBK m. 168). Başka bir deyişle rehin hakkı bağlı olduğu alacağı takip eder.

Her iki rehin tipinde, rehin konusu taşınırdan ayrılan doğal ürünler, başka bir deyişle ayrılan bütünleyici parçalar malike ait olur (TMK m. 947, f. I). Teslim şartlı rehin (TMK m. 688, f. II) ile teslimsiz tescilli taşınır rehni kanunda sayılan taşınır ve hakların paylı mülkiyet hakları üzerinde de kurulabileceği açık bir şekilde düzenlenmiştir (TİTRK m. 5, f. I, b. ö). Doktrinde paylı mülkiyet üzerinde rehin kurulmasının bütün paydaşların ittifakı ile mümkün olabileceği görüşü savunulmaktadır (Köprülü/Kaneti, 1983, s. 455; Ergüne, 2002, s. 102; Ayan, 2015, s. 284; Makaracı Başak, 2014, s. 14).

Her iki rehin tipinde de taşınır, elbirliğiyle mülkiyete tabi ise bu taşınır üzerinde ancak bütün ortakların oybirliği ile rehin kurulabilir (TMK m. 702, f. II). Her iki rehin tipinde de alacak, ödeme veya başka bir sebeple sona erince, rehin konusu taşınırın rehin verene iade edilmesi veya terkin edilmesi gerekir (TMK m. 944, f. I). Ancak borç kısmen ödense bile tamamen ödenmediği sürece rehin hakkı sahibi rehni sicilden terkin etmek zorunda değildir.

Her iki rehin tipinde de taşınır varlıkların birbirleriyle birleşmesi veya karışması halinde alacaklılar, yeni varlık üzerinde kendi taşınırlarının birleşme veya karışma zamanındaki değerleri oranında paylı rehne sahip olurlar (TİTRK m. 7, f. IV; TMK m. 776 Kıyasen).

III. Ticari İşlemlerde Teslimsiz Tescilli Taşınır Rehni Kurulması

Hukukumuzda teslimsiz tescilli taşınır rehni iki yerde düzenlenmiştir. Bunlardan ilki, TMK'nun ikinci kısmının Taşınır Rehni başlığını taşıyan üçüncü bölümünde teslim bağli taşınır rehni genel hüküm olarak düzenlendiği 939. maddenin ardından "Ayrık durumlar" başlığını taşıyan hüküm ile teslim şartsız taşınır rehni 940. maddenin I. fıkrasında hayvan rehni "icra dairesinde tutulacak özel sicile tescil edilmek suretiyle kurulacağı hüküm altına alınmıştır. TMK m. 940, f. II'ye göre ise ".....*kanun gereğince bir sicile tescilli zorunlu olan taşınır mallar üzerinde rehin kurulabileceği*" düzenlenmiştir."

Diğeri ise TİTRK'nda düzenlenmiştir. Bu kanuna göre teslimsiz taşınır rehni kurulmasında iki unsur söz konusudur. Bunlardan ilki, yazılı veya yazılı şekil yerine geçen rehin sözleşmesinin kurulmasıdır (TİTRK m. 4, f. II). İkincisi ise, yazılı olarak kurulan bu rehin sözleşmesinin kanuna uygun olarak Rehni Siciline tescil edilmesidir (TİTRK m. 4, f. I). TARES'e yapılan bu tescilin rehni kurma ve aleniye kavuşturma fonksiyonu vardır. Aynı zamanda tescil, teslim şartlı rehinde zilyetliğin devrinin sağladığı kamuya açıklığı sağlamayı hedefler.

Sicile tescil edilmiş olan geçersiz taşınır rehni sözleşmesi ile sıhhatli bir rehni kurulup kurulamayacağı sorusu akla gelebilir. Öncelikle bu konu doktrinde taşınır rehni kurulması için gerekli tescil işleminde sebebe bağlılık (illilik) ilkesinin geçerli olup olmadığı tartışılmaktadır. Bir görüşe göre, tasarruf işlemi borçlandırıcı işlemekten soyuttur. Bu nedenle, taşınır mülkiyetinin naklinde olduğu gibi teslim şartlı rehni kurulmasında da rehni hakkının geçerli olmayan bir sözleşmeye dayanarak tesis edilebilecektir. Bu durumda rehni veren sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak verdiği rehni geri verilmesini talep edebilir

(Köprülü/Kaneti, 1983, s. 479-480; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 2014, s. 1015; Ayan, 2015, s. 287-289). Diğer bir görüşe göre ise bir taşınır üzerinde rehin hakkı tesisi için geçerli nitelikte bir rehin sözleşmesinin kurulması ve taşınırın rehin alana teslim edilmesi gerekir (Akipek/Akıntürk, 2009, s. 845; Ertaş/Serdar/Gürpınar, 2014, s. 591). Ancak TİTRK hükümlerine göre, geçerli bir rehin sözleşmesi (Rehin sözleşmesinin unsurları için bkz. TİRHKTSHKHY m. 9) olmadan, tescil ile rehinin kurulduğu (Rehin hakkının kurulması için bkz. TİRHKTSHKHY m. 5) görünümü verecek şekilde aleniyete kavuşturulsa bile geçerli bir rehin kurulduğunu söylemek mümkün değildir. Zira TİTRK hükümlerine göre taşınır rehni tesis edilmesinde iki basamaklı bir işleme ihtiyaç olduğunu söyleyebiliriz. Bu işlemlerden ilki, geçerli yazılı bir rehin sözleşmesinin kurulmasıdır. İkinci basamak ise bu rehin sözleşmesinin Taşınır Rehni Siciline (TARES) tescil edilerek kamuya açık hale getirilmesidir.

A. Teslimsiz Tescilli Taşınır Rehni Sözleşmesinin Tarafları

Rehin sözleşmesi, genel olarak bir alacak sözleşmesinin parçası veya ayrı bir sözleşme olarak düzenlenmiş olsa bile kredi sözleşmesiyle hukuki bağ içindedir. Bu nedenle kredi verme faaliyetinde bulunmak imtiyaz suretiyle gösterilen bir faaliyet olduğundan, kural olarak rehin alanın aynı zamanda alacaklı tarafın bir kredi kuruluşu olması zorunluluğu bulunmaktadır.

Rehin veren ise, kredi kullanmayı talep eden ticari faaliyette veya serbest meslek erbabı olan kişi olabileceği gibi bu kişiler lehine teminat sağlayan üçüncü kişiler de olabilir.

1. Rehin Alanlar (Kredi Kuruluşları)

Kanun koyucu, rehin karşılığı ödünç verme faaliyetini izne bağlamıştır. Bu kapsamda kredi veren olarak teslimsiz tescilli hayvan rehni sözleşmesinin tarafı “*yetkili makamlar tarafından izin verilen kuruluşlar ile kooperatifler*” (TMK m. 940, f. I) olabilmektedir. Benzer şekilde ticari işlemlerde rehin alan sıfatını, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu uyarınca faaliyet gösteren bankalar ve finansal kuruluşlar ile 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu uyarınca faaliyet gösteren finansal kuruluşlar ile kredi ve kefalet sağlayan kamu ve özel kurum ve kuruluşları alabilmektedir (TİTRK m. 3, f. I, b. a).

Teslimsiz taşınır rehninin her türlü alacak için ve sayılan kişiler dışındakiler tarafından kurulması mümkün değildir. Bu kişilerden bankalar, Türk Ticaret Kanunu gereğince sermaye şirketi olarak kurulmak zorunda olan itibar müesseseleridir. Bu itibar müesseseleri bankacılık faaliyetinde bulunma izni kapsamında mevduat toplamaya ve kredi vermeye yetkili olan 5411 sayılı Bankacılık Kanununa tabi bankalardır. Bu kredi kuruluşlarına alacağını temin etmek maksadıyla rehinli alacaklı olma imtiyazı tanınarak, herkesin teslimsiz tescilli taşınır rehni kurması engellenmek suretiyle KOBİ’lerin istismar edilmesinin önüne geçilmek istenmiştir.

Ayrıca ticari işler kapsamında rehin sözleşmesinin ve ödünç para verme işini devamlı yapmamak kaydıyla tacirler ile esnaf arasında yahut tacir ve esnaf arasında yapılmasına cevaz verildiği de görülmektedir (TİTRK m. 3, f. I, b. b).

Kanun koyucunun belirlediği kurum veya kuruluşlar dışında bir taşınırı rehin alma suretiyle ödünç para verme işini devamlı yapan kişinin 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 241. maddesi gereğince cezalandırılacağı konusu tanzim edilmiştir (TİTRK m. 16, f. II).

2. Rehin Veren Borçlu (Ticari Faaliyette Bulunan Kişiler)

Tacir, esnaf, çiftçi, üretici örgütü, serbest meslek erbabı gerçek ve tüzel kişiler gerek kendi borçlarına gerekse sayılan kişilerin borçları için teslimsiz tescilli rehin sözleşmesinin tarafı olabilirler (TİTRK m. 3, f. I, b. a).

Tacir, bir ticari işletmeyi kısmen de olsa kendi adına işleten kişiye denir (TTK m. 12, f. I). Rehin sözleşmesine taraf olan tacirin ticaret unvanı, MERSİS numarası yoksa tacirin sicil numarası, temsil ve ilzama yetkili temsilcinin adı, soyadı ve imzasının bulunması gerekir (TİTRK m. 4, f. 6, a-1).

Esnaf, 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Meslek Kuruluşları Kanunu'nun 3. maddesinin a fıkrasına göre faaliyet gösteren kişiler olarak tanımlanabilir (TİTRK m. 2, f. I, b. c). Bu hükümde, esnaf ve sanatkar ister gezici ister sabit bir mekanda bulunsun, Esnaf ve Sanatkar ile Tacir ve Sanayiciyi Belirleme Koordinasyon Kurulunca belirlenen esnaf ve sanatkar meslek kollarına dahil olup, ekonomik faaliyetini sermayesi ile birlikte bedeni çalışmasına dayandıran ve kazancı tacir veya sanayici niteliğini kazandırmayacak miktarda olan, basit usulde vergilendirilenler ve işletme hesabı esasına göre deftere tabi olanlar ile vergiden muaf bulunan meslek ve sanat sahibi kimseler olarak tanımlanmıştır. Esnafın kazancının, TTK m. 11, f. II uyarınca çıkarılan karnamede gösterilen sınırı geçmemesi gerekir (TTK m. 15). Rehin sözleşmesine taraf olan esnafın ise Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası, adı soyadı ve imzasının alınması mecburdur (TİTRK m. 4, f. 6, a-2).

Çiftçi, 5488 sayılı Tarım Kanunu'na göre faaliyet gösteren kişi olarak tanımlanmıştır (TİTRK m. 2, f. I, b. b). Rehin sözleşmesine taraf olan çiftçinin ise Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası, adı soyadı ve imzası ile çiftçi kayıt numarasının bulunması zorunludur (TİTRK m. 4, f. 6, a-3).

Üretici Örgütü, üretici ve yetiştiricilerin ilgili kanunlara dayanarak kurdukları üretici örgütü belgesine sahip tarımsal amaçlı kooperatif ve tarımsal üretici birliklerini ifade eder (TİTRK m. 2, f. I, b. I; (TİRHKTSHKHY m. 4, f. I-r). Rehin sözleşmesine taraf olan üretici örgütünün ise, üretici örgütü belge numarası ile temsil ve ilzama yetkili temsilcinin adı, soyadı ve imzasının bulunması gerekir (TİTRK m. 4, f. 6, a-4).

Serbest meslek erbabı, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanuna⁷ (GVK) göre tanımlanan serbest meslek erbabı olarak tanımlanmıştır (TİTRK m. 2, f. I, b. j). Bu tanıma göre serbest meslek faaliyetini mutat meslek halinde ifa edenler, serbest meslek erbabıdır (GVK m. 66, f. I). Bu noktada serbest meslek erbabını tanımlamak için serbest meslek faaliyetinin tanımlanmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Serbest meslek faaliyeti ise; sermayeden ziyade şahsi mesaiye ilmi ve mesleki bilgiye veya ihtisasa dayanan ve ticari mahiyette olmayan işlerin işverene tabi olmaksızın şahsi sorumluluk altında kendi nam ve hesabına yapılmasıdır (GVK m. 65, f. II). Buradan hareketle serbest meslek erbabı; sermayeden ziyade şahsi mesaiye ilmi ve mesleki bilgiye veya ihtisasa dayanan ve ticari mahiyette olmayan işlerin işverene tabi olmaksızın şahsi sorumluluk altında kendi nam ve hesabına mutat meslek halinde ifa eden kişiler, olarak tanımlanabilir (Ayrıca serbest meslek erbabı sayılanlar hakkında bkz. GVK m. 66, f. II). Rehin sözleşmesine taraf olan gerçek kişi ise Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası, adı soyadı ve imzasının alınması mecburidir (TİTRK m. 4, f. 6, a-2).

3. Borçlu Lehine Rehin Veren Üçüncü Kişiler

Borçlu lehine tacir, esnaf, çiftçi, üretici örgütü, serbest meslek erbabı gerçek ve tüzel kişiler rehin verebileceği gibi bu tanımlama içinde girmeyen fiil ehliyetinde bir kısıtlama bulunmayan üçüncü kişilerde rehin verebilir (TİTRK m. 5, f. IX).

B. Sözleşmenin Şekli

Kanunda, taşınmaz ipoteğinin yazılı sözleşme ile kurulması öngörüldüğü halde (MK m. 711-853), teslim şartlı taşınır rehlinde alacak rehni (TMK m. 955, f. I) ve rehinli tahvilin (TMK m. 970) dışında rehin sözleşmesi ibaresi geçen bir hüküm düzenlenmemiştir. Alacak rehni ve

rehinli tahvilin rehin edilmesinde rehin verenin imzasının bulunması, yazılı şekil şartının yerine gelmesi için yeterlidir (TBK m. 14, f. I'e Kıyasen) (Nomer/Ergüne, 2016, s. 126).

Öte yandan, ticari işlemlerde tescilli rehin hakkının kurulması için öncelikle rehin sözleşmesinin düzenlenmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır. Bu çerçevede rehin sözleşmesi, adi yazılı şekil (TİTRK m. 4, f. II), imzaların noter onamına bağlı yazılı şekil (TİTRK m. 4, f. IV) olarak veya adi yazılı şekil yerine geçen güvenli e-imzayla (TİTRK m. 4, f. III) düzenlenebilir (Rehin sözleşmesinin düzenlenmesi hakkında bkz. TİRHKTSHKHY m. 8, 9, 10, 11). Kanun koyucu bu bent ile Elektronik İmza Kanunu'nun⁸ 5. maddesinde düzenlenmiş "*teminat sözleşmelerinin güvenli e-imza ile gerçekleştirilemeyeceği*" kuralına bir istisna getirmiştir.

Güvenli e-imza ile elektronik ortamda onaylanan veya imzaları noter tarafından onaylanmış rehin sözleşmesi taraflarının birlikte Sicile gitmelerine gerek yoktur. Ancak adi yazılı şekilde düzenlenen rehin sözleşmesinin Sicile tescil edilebilmesi için imzaların sicil yetkilisinin huzurunda atılması zorunludur (TİTRK m. 4, f. IV). Bu itibarla, tarafların birlikte Sicil dairesinde bulunması gerekir.

C. Teslimsiz Tescilli Rehin Sözleşmesi İle Temin Edilen Borcun Kapsamı

Rehin sözleşmesinde yer alması gereken ikinci unsur mevcut veya muaccel bir borcun bulunmasıdır (TİRHKTSHKHY m. 6). Buna göre borcun konusu, borcun miktarı, borcun miktarı belli değilse rehnin ne miktar için güvence teşkil ettiği, ödenecek para cinsi ve rehnin azami miktarının yazılmış olması gerekir (TİTRK m. 4, f. 6, b. b). Bu durumda, borcun miktarının belli olmaması halinde üst sınır ipoteğinde olduğu gibi güvence teşkil eden azami miktarın gösterilmesinin aranması nedeniyle cari hesap şeklinde işleyen kredilere teminat oluşturduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Ayrıca tıpkı taşınmaz ipoteğinde olduğu gibi rehnin kurulması anında alacak miktarı belli ise anapara veya azami meblağ rehni, alacak miktarı belirlenmemiş ise azami meblağ rehni tesis edilebilecektir (TİTRK m. 10, f. I).

Rehnin Türk Lirası olarak kurulacağı konusunda açık bir düzenleme yerine "para cinsi"nin yazılmasının (TİTRK m. 4, f. 6, b. b) arandığından yabancı para üzerinden teslimsiz taşınır rehninin kurulabileceğini kabul etmek gerekir (Bu konuda bkz. Erten, s. 40-41; Erdem, 2011, s. 57).

Taşınır rehninde güvencenin kapsamına öncelikle "*asıl alacak*", "*sözleşme faizi*", "*gecikme (temerrüd) faizi*" ve "*takip giderleri*" dahildir (TMK m. 946, f. II). Ayrıca rehinle teminat altına alınan alacağın, zamanında ifa edilmemesinden doğan tazminat ile yine alacağın ödenmemesi nedeniyle kararlaştırılan cezai şart da bu rehinden faydalanır (Köprülü/Kaneti, 1983, s. 471; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 2014, s. 1010; Ayan, 2015, s. 275).

D. Teslimsiz Rehin Sözleşmesine Konu Teminat Yükünün Kapsamı

Kanun koyucu TMK'nun aksine TİTRK'nda taşınır rehni hakkını tanımlamıştır. Buna göre rehin hakkı, taşınır varlığı türünden, rehin veren veya rehinli alacaklının durumundan, rehinle güvence altına alınan borcun niteliğinden veya tarafların onu rehin olarak adlandırmasından bağımsız olarak bir borcun ödenmesini güvence altına almak amacıyla alacağın devrinde devralanın alacak hakkı da dahil olmak üzere, taşınır varlık üzerinde zilyetliğin devrine gerek olmaksızın tesis edilen sınırlı ayni haktır (TİTRK m. 2, f. I, b. i).

Taşınır varlık üzerindeki rehin hakkı, o varlığın bütünleyici parçasını da kapsar (TMK m. 947; TİTRK m. 6, f. I). Aksi kararlaştırılmadıkça, rehin sözleşmesi akdedilirken taşınır varlıkta bulunan eklentiler ile sözleşmenin akdedilmesinden sonra ilave edilen eklentiler rehin kapsamında değildir (TİRHKTSHKHY m. 14, f. II). Ancak taraflar taşınır varlığın mevcut veya sonradan ilave edilen eklentilerinin rehin kapsamına alınmasını ayrıca sözleşmede kararlaştırabilirler (TİTRK m. 6, f. I). Rehın alacağının yerine geçen tazminat veya sigorta gibi değerler rehin sözleşmesi ile rehin kapsamına dahil edilebilir (TMK m. 879).

Birleşen veya karışan taşınır varlıklar üzerinde de rehin hakkı kurulabilir (TİTRK m. 7, f. I). Bir taşınırın diğer bir taşınırın bütünleyici parçası olacak şekilde karışması veya birleşmesi halinde; rehin hakkı o taşınırın tamamı üzerinde tesis edilmiş sayılır (TİTRK m. 7, f. II). Birleşen veya karışan taşınır varlıkta devam eden rehin hakkı, her bir birleşen taşınır varlığın birleşme anındaki değerinin, birleşmiş ürün değerine oranı üzerinden devam eder (TİTRK m. 7, f. III).

Taşınır rehnine konu olabilecek haklara İcra İflas Kanunu m. 23'te sayılan alacak ve sair haklar ile yine TİTRK m. 2, f. I, f bendi ve aynı Kanun'un 5. maddesinde sayılan alacaklar, fikri mülkiyete konu haklar, kazanç ve iratlar, kira gelirleri ve kiracılık hakkı ile ticari projeler dahil edilmiştir. Görüleceği üzere bu sayılanlardan alacak dışındakileri İİK m. 23'te belirtilen "*sair haklar*" olarak kabul etmek gerekir.

Rehin sözleşmesine teslimsiz tescilli taşınır rehnine konu taşınır ile bu taşınırın ayırt edici özelliklerini belirten seri numarası, markası, üretim yılı, şasi numarası, belge seri numarası, varsa GTİP ya da PRODTR sanayi ürünü kodu gibi hususların yazılması zorunludur (TİTRK m. 4, f. 6, b. c).

Teslim şartlı taşınır rehninde rehin edilen taşınır paylı ya da elbirliği mülkiyet rejimine tabi ise rehin sözleşmesinin bütün pay sahipleri tarafından yapılması gerekir. Paylı ya da elbirliği mülkiyet rejimine rehin sözleşmesi bir kısım pay sahipleri tarafından yapılması halinde diğerleri bu sözleşmeyle bağlı değildir.

Teminat yükünün kapsamına rehne konu olan taşınırın bütünleyici parçaları ile eklentileri dahildir (TMK m. 947, f. I). Ancak kanun koyucu hukuki ürünlerin (medeni semerelerin) rehin yükününün kapsamında veya dışında olduğuna dair bir hüküm getirmemiştir. Bu itibarla doktrinde medeni semereler bütünleyici parça olup olmadıkları yönünde yapılan değerlendirmeden sonra bütünleyici parça mahiyetinde olmadıklarından teminat kapsamında olmadığına yönelik görüş belirtilmiştir (Köprülü/Kaneti, 1983, s. 457; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 2014, s. 1008; Makaracı Başak, 2014, s. 205).

Doktrinde rehin edilen taşınırın sigorta bedelinin teminat kapsamında olup olmadığı konusu da tartışmalıdır. Bir görüşe göre bu konuda bir hüküm bulunmadığından taşınırın sigorta bedeli teminat kapsamına girmeyecektir (Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 2014, s. 1008; Cansel, 1967, s. 58; Uyar, 2007, s. 89). Diğer bir görüş ise rehin hakkı taşınırın değerini karşılayan bir ayni hak olduğundan, taşınırın değerinin eksilmesi veya taşınırın yok olması durumunda rehin konusunun yerine geçen bütün kaim değerlerin teminat kapsamına dahil edilmesi gerekir (Davran, 1972, s. 17; Köprülü/Kaneti, 1983, s. 457; Ertaş/Serdar/Gürpınar, 2014, s. 581; Akipek/Akıntürk, 2009, s. 744; Sinem Tek, 2012, s. 187; Ayan, 2015, s. 273-457; Utku, 2009, s. 287; Makaracı Başak, 2014, s. 210). Bu görüşün riskin gerçekleşmesiyle birlikte ayni ikame durumundaki rehin hakkının niteliğinin değişerek ve "alacak hakkı" üzerindeki rehin hakkına dönüştüğünün kabul edilmesi gerekir (Utku, 2009, s. 289). TTK m. 1456, f. II hükmünün de bu görüşü desteklediğini söyleyebiliriz.

E. Rehin Konusu Taşınırın Değerinin Tespiti

Taraflar rehin hakkının kurulmasından önce, rehne konu taşınırın değerinin tespitini TİTRK m. 13, f. II hükümlerine uygun olarak yaptırabilirler (TİTRK m. 13, f. I). Bu değer tespitinin yapıldığı tarihten itibaren 2 yıl geçmedikçe yeniden değer tespiti yapılamaz (TİTRK m. 13, f. II). Başka bir deyişle bu yöntemle yapılan değer tespiti en az 2 yıl için geçerliliğini sürdürür.

Rehin sözleşmesinin tarafları, rehnin kurulması öncesinde rehne konu taşınırın değerini herhangi bir değerlendirme hizmeti almaksızın serbestçe kararlaştırabilirler. Rehne konu taşınırın değerinin tespiti konusunda bir anlaşma sağlanamaması halinde, taşınır varlığın değerinin tespiti yetkili mahkemeden talep edilebilir (TİTVDDHY m. 9, f. I). Değerleme hizmeti verecek eksper 3 gün içinde yetkili mahkeme tarafından Bankalara Değerleme Hizmeti Verecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik Uyarınca yetkilendirilen kişi veya kuruluşlar arasından görevlendirilir (TİTVDDHY m. 8, f. I). Yetkilendirilen eksperler (www.tares.org.tr) alan adına bağlı internet sayfasından güncel olarak yayınlanır (TİTVDDHY m. 8, f. IV).

Kanun koyucu özel nitelikte bir değer tespiti usulü öngörmüştür. Buna göre, alacaklı rehinli taşınır varlığı birleşmesi veya karışması durumunda yahut temerrüt sonrasında rehin verenin ikametgahının bulunduğu yer sulh hukuk mahkemesine müracaat ederek, taşınırın ekspertiz hizmeti sunan gerçek veya tüzel kişilere taşınırın değerinin 3 gün içinde tespit edilmesini sağlayabilir. Bu değer tespitine itiraz edilmesi halinde mahkeme tarafından 3 gün içinde yeni bir değer tespiti yaptırılır. İtiraz üzerine ekspertiz hizmeti sunan gerçek veya tüzel kişiler 3 gün içerisinde değer tespiti yapar. İtiraz üzerine yapılan değer tespiti kesindir. Değer tespitine ilişkin rapor, rehin verene ve rehinli alacaklılara tebliğ edilir (TİTRK m. 13, f. II).

Rehine konu taşınırın değer tespitini yapacak yetkili mahkeme, rehin verenin ikametgahının bulunduğu yer sulh hukuk mahkemesi olarak belirlenmiştir. Oysa, burada yapılan değer tespiti usul hukuku kapsamında geçici hukuki tedbir kapsamında delil tespiti mahiyetindedir (HMK m. 404, f. I). Taşınırlarda değer tespiti henüz dava açılmadan istendiğinden dolayı, esas hakkında davaya bakacak olan mahkeme veya üzerinde keşif veya bilirkişi incelemesi yapılacak olan şeyin yahut tanık olarak dinlenecek kişinin oturduğu yer mahkemesi terditli olarak yetkili kılınmıştır (HMK m. 401, f. I).

F. Masraflar

Rehin hakkının, Taşınır Rehni Siciline tescilinden doğan masrafların kime ait olacağının sözleşmede açık bir şekilde belirtilmesi istenilmiştir (TİTRK m. 4, f. VIII).

Öte yandan rehin sözleşmesinin düzenlenmesi ile Taşınır Rehni Sicile tesisi edilen işlemler vergi, resim, harç ve değerli kağıt bedelinden muaf tutulmuştur (TİTRK m. 19). Bu düzenleme KOBİ'lerin finansmana erişmelerinde ciddi bir kolaylık sağlamada faydalı olabilir. Bu hükümde tanınan vergi, resim, harç ve değerli kağıt bedeli istisnasından ticari veya esnaf işletmesinin kül veya TİRK m. 5'te sayılan hakların sicile tescil edilmek suretiyle rehin edildiğinde faydalanılacak TİTRK'nda düzenlenen yöntemler dışında başka bir yöntemle rehin edildiğinde faydalanılamayacaktır.

IV. Teslimsiz Tescilli Taşınır Rehne Konu Taşınır, Hak ve Alacaklar

TİTRK hükümlerine göre rehin konusunu, 5. maddede haklar sayılanlar ile bunların bütünüleyici parçaları oluşturur. Bu sayılan taşınır, haklar ve alacakların dışında TARES'e tescil suretiyle rehin kurulması mümkün değildir. Ayrıca, TİTRK hükümleri başta taşınırlar olmak üzere (TİTRK m. 1, f. V), başka bir sicile kaydı öngörülen lisans ve ruhsatlara (TİTRK

mi 5, I-f) ve sermaye piyasası araçları ile türev araçlara ilişkin finansal sözleşmeleri konu edinen rehin sözleşmeleri ile mevduat rehnine ilişkin sözleşmelere uygulanmaz (TİTRK m. (TİRK m. 1, f. IV).

Diğer kanunlar uyarınca bir sicile tescili zorunlu olan taşınır rehinlerine ilişkin hükümlerin saklı olduğu belirtilmiştir. Bu kapsamda motorlu taşıt rehni (KTK m. 19-20;28-35), gemi ipoteği (TTK m. 957), maden rehni (MK m. 39), sivil hava aracı ipoteği (TSHK m. 69-84) ile TMK'na göre kurulan teslim şartlı taşınır rehni sayılabilir⁹ (TİRHKTSHKHY m. 2, II). Dolayısıyla bu taşınır varlıklar üzerinde TİTRK kapsamında TARES'e tescil edilmek suretiyle rehin tesis edilemez (TİTRK m. 8, f. III). Diğer kanunlar uyarınca bir sicile tescili zorunlu olan taşınır rehinleri üçüncü kişilere karşı hüküm ifade etmeye devam eder (TİTRK m. 9, f. II).

Hapis hakkı (TMK m. 950-953), mahiyeti itibariyle bir rehin hakkı olmasına rağmen, temelinde sözleşme yerine kanun bulunduğu için kanaatimce TARES'e tesciline imkan yoktur. Kanun koyucu tarafından sınırlı sayı ilkesine uygun olarak TİTRK m. 5'te sayılan teslimsiz tescilli rehne konu olabilecek taşınır, hak ve alacaklar aşağıdaki şekilde tasnif edilebilir.

A. Maddi Haklar

Maddi haklar, alacaklar ve haklar, taşınır ile hayvanlar başlığı altında tasnif edilebilir.

Her tür sözleşmeden doğan mevcut ve müstakbel alacaklar rehine konu edilebilir (TİTRK m. 5, f. 5). Burada müstakbel alaktan kasıt, beklenen haklardır. Bu haklar üzerinde rehin hakkının hüküm ifade etmesi hakkın doğmasına bağlıdır. Bu konuda istisna olarak 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümleri saklı tutulmuştur.

1. Alacaklar ve Haklar

Para ile ölçülebilen iktisadi değer taşıyan ve bağımsız olarak devri kanunen yasaklanmayan hak ve alacaklar üzerinde rehin hakkı kurulabilir (TMK m. 954, f. I). Öte yandan, devir ve temlik mümkün olmayan intifa hakkı gibi kişiye bağlı irtifak hakları rehne konu olamazlar. Ancak doktrinde hak ve alacakların cismani bir nitelik taşımadığı gerekçesiyle üzerinde sınırlı ayni hak olarak rehin hakkının kurulup kurulamayacağı konusu tartışmalıdır. Bir görüşe göre, rehin edilen hak ve alacaklar üzerinde rehin alacaklısı ayni hak kazanmış olmayacaktır (Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 2014, s. 1039; Ergüne, 2002, s. 35; Ayan, 2015, s.321; Esener/Güven, 2008, s. 509; Ertaş/Serdar/Gürpınar, 2014, s. 600; Makaracı Başak, 2014, s. 6). Rehin alacaklısı sadece paraya çevirme öncelik hakkını kazanmış olacaktır (Akipek/Akıntürk, 2009, s. 867). Diğer bir görüşe göre, ayni hak sadece cismani varlığı olan şeylerin kanunen konusu olabileceği, hak ve alacaklar üzerinde tesis edilen rehin hakkının da ayni hak benzeri olup mutlak hak sağlayabileceği görüşü savunulmaktadır (Köprülü/Kaneti, 1983, s. 536; Serozan, 2007, s. 355). Nihayet üçüncü görüş ise, cismani olmayan şeyle üzerinde ayni hakkın kanunen kurulabileceğini ve hak ve alacak üzerinde kurulan rehininde ayni hak sağlayıp bir mutlak hak olduğu ileri sürülmektedir (Sirmen, 1990, s. 9). Bu çerçevede, daha isabetli olan hak ve alacak cismani bir nitelik taşımadığından ayni olarak nitelendirmesi mümkün olmadığı; ancak rehin alacaklısının alacağının diğer alacaklılara oranla tahsil etmede bir önceliğinin bulunduğu savunulan ilk görüşe iştirak etmekteyiz.

Alacak hakkının konu olduğu rehin sözleşmesinin geçerliliği yazılı şekilde yapılmasına bağlanmıştır (TMK m. 955, f. I). Bununla birlikte, bu hüküm öngörülmemiş olsa dahi alacak rehni bir tür eksik alacağın temlik işlemi olduğundan yazılı şekilde kurulması gerekir (Serozan, 2007, s. 355). Ancak, alacak üzerine kurulan rehin hakkı, alacağın temlikinden farklı olarak rehinli alacaklıya devir edilemez (Akipek/Akıntürk, 2009, s. 867).

Senede bağlanmamış olan anonim ve limited şirket çıplak payları kendi özel siciline tescili zorunlu olmadığından dolayı rehin sözleşmesine konu olabilir. Çıplak paylar üzerinde hakkın devredilebilirliği ilkesi çerçevesinde anonim şirkette hak rehni (TMK m. 954-955), limited şirkette hak rehni ile birlikte TTK m. 600 hükümlerine uygun şekilde rehin sözleşmesi kurulabilir. Bu rehin sözleşmesinin TARES'e tescil edilmesinde kanaatimizce bir mani yoktur. Para ile ölçülebilen değer taşıyan alacaklar üç başlık altında toplanabilir; bunlar alacaklar, kira gelirleri ve her türlü irat ve kazançlar.

İşletmenin mevcut veya müstakbel taşınır varlıklarının getirileri üzerine rehin kurulabilir TİTRK m. 4, f. V). Aksi kararlaştırılmadıkça taşınır varlık üzerindeki rehin hakkı doğrudan getiri üzerinde kendiliğinden rehin hakkı vermez (TİRHKTSHKHY m. 13. 2. cümle).

2. Taşınırılar

Çok yıllık ürün veren ağaçlar (TİTRK m. 5, f. I, b. b), hammadde (TİTRK m. 5, f. I, b. ç), hayvan (TİTRK m. 5, f. I, b. d), makine ve teçhizat, araç, ekipman, alet, iş makinaları, elektronik haberleşme cihazları dahil her türlü elektronik cihaz gibi menkul işletme tesisatı (TİTRK m. 5, f. I, b. h), sarf malzemesi (TİTRK m. 5, f. I, b. ı), stoklar (TİTRK m. 5, f. I, b. i), tarımsal ürün ve vagon (TİTRK m. 5, f. I, b. o) taşınır olarak sayılmıştır.

Tarımsal ürün, zirai faaliyet sonucunda yararlı bitkilerin yetiştirilmesi sonucu bunlardan elde edilen hasat olarak tanımlanabilir. Tarımsal ürün, belirli bir dönem sonucunda olgunlaşan otsu bitkilerin kendisi veya otsu yahut odunsu bitkilerin meyveleridir.

Çok yıllık ürün veren ağaçların da üzerindeki gayrimenkulden bağımsız olarak krediye teminat olarak verilebileceği düzenlenmiştir (TİTRK m. 5, f. I, b. b). Burada üründen kastın çok yıl ifadesi dikkate alındığında meyve, ağaçlardan kastın ise meyve ağaçları olduğu anlaşılmaktadır. Bu kapsamda, kereste üretiminde kullanılan ağaçların çok yıllık ürün veremeyeceği için bu kapsamda düşünülmemeyeceğini söylemek mümkündür. Ayrıca sebzelerde mevsimlik ürün verdiğinden gayrimenkulden bağımsız olarak rehin verilmesi mümkün değildir.

Hammaddelerin de rehin olarak verileceği hüküm altına alınmıştır (TİTRK m. 5, f. I, b. ç). Hammadde, Türk Dil Kurumu Sözlüğünde bir ürün veya mal oluşturmak için gerekli maddelerin işlenmeden önceki doğal durumu olarak tanımlanmıştır (s. 840). Makine ve teçhizat, araç, ekipman, alet, iş makinaları, elektronik haberleşme cihazları dahil her türlü elektronik cihaz gibi menkul işletme tesisatı rehin edilebilir (TİTRK m. 5, f. I, b. h).

Kanun koyucu, rehin verenin satmak, kullanmak veya kiralamak amaçlarıyla mülkiyetinde bulunan hammadde, yarı mamul veya mamul varlıkları stok olarak tanımlamıştır (TİTRK m. 2, f. 1-g). Stokların da teslimsiz tescilli rehne konu olabileceği düzenlenmiştir (TİTRK m. 5, f. I, b. i).

Sarf malzemesi de rehin verilebilecek taşınırılar içinde sayılmıştır (TİTRK m. 5, f. I, b. ı). Sarf malzemesi, bir işletmede kullanıldığında tümüyle harcanan, biçimi değişen, niteliğini yitiren veya başka bir malzeme ile karıştırılarak kullanılır. Dolayısıyla sarf malzemesinin doğasında yok olma söz konusudur. Bu itibarla sarf malzemesi üzerindeki rehin hakkının sona ermesi doğal sonucu nedeniyle rehin konusunun varlığını sürdürmede problem çıkma ihtimali söz konusu olabilir.

Vagon da rehin alınabilecek taşınırılar içinde sayılmıştır (TİTRK m. 5, f. I, b. o). Kanun koyucu vagonun bir tanımını vermekten imtina etmiştir. Ancak vagon Türk Dil Kurumu Sözlüğünde yük ve yolcu taşımakta kullanılan lokomotifin çektiği demir yolu aracı olarak tanımlanmıştır (s. 2074).

3. Hayvanlar

Mevzuatımızda hayvanların teslimsiz tescilli rehne konu edilebileceğine iki düzenlemede yer verilmiştir (TİTRK m. 5, f. I, b. d; TMK m. 940, f. I). Ancak, her iki düzenleme hayvan rehnine konu olmasına rağmen TİTRK hükümlerine göre rehin edilebilecek hayvanların türlerinde bir genişlemenin söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Bu itibarla, bulundurulması ve ticareti yasak olmayan her türlü hayvanın rehin alınmasının mümkün olduğu söylenebilir.

Öte yandan, hayvan rehni kapsamına hangi hayvanların gireceği konusunda ne TMK m. 940, f. I'de ne de Tüzükte bir açıklamaya yer verildiği görülmektedir. Bu nedenle Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe konan Hayvan Rehni Tüzüğünde hangi hayvanların rehin edileceği konusu doktrinde tartışmalıdır. Bir görüşe göre Tüzük kapsamında teslimsiz tescilli hayvan rehni konusunun mehaza uygun biçimde yorumlanmasıyla sadece çiftlik veya sürü taşınırıları olabileceği savunulmaktadır (Ertaş/Serdar/Gürpınar, 2014, s. 584; Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir, 2014, s. 1022; Esener/Güven, 2009, s. 495; Makaracı Başak, 2014, s. 353). Diğer görüşe göre ise İsviçre Medeni Kanunun hayvan rehnini düzenleyen 885. maddesinin¹⁰ I. fıkrasında sığır, koyun, keçi, domuz, at ve katır gibi yalnızca çiftlik ve sürü taşınırıların (livestock) rehninin bahis konusu edildiği, TMK m. 940, f. I'de ise böyle bir kısıtlamaya gidilmediğinden tüm taşınırıların rehin edilebileceği görüşü savunulmaktadır (Köprülü/Kaneti, 1983, s. 520; Ayan, 2015, s. 299).

Ancak TİTRK hükümlerine göre bulundurulması, devir ve temlik yasak olmayan; maymun, kedi, köpek ve papağan gibi taşınırıların teslimsiz tescilli rehni mümkün olabilir. Bununla birlikte tüm hayvanların taşınır kabul edilebileceği noktasından hareketle iktisadi değer taşıyan, bulundurulması ve devri yasak olmayan taşınırıların teslim şartlı rehni konusu olabileceğini kabul etmek gerekir. Dolayısıyla, yarış atı, cins köpek, cins kedi, maymun ve papağan gibi taşınırıların bu kapsamda değerlendirilmesi mümkündür.

Öte yandan Hayvanları Koruma Kanununa¹¹ göre; *pitbull, terrier, Japanese tosa* gibi tehlike arz eden hayvanların yurda girişi, sahiplenilmesi, üretilmesi, sergilenmesi satışı, takası ve hediye edilmesi yasaklandığından rehin alınması da mümkün değildir (m. 14, f. I). Burada esas ölçütün tehlike arz etmek olduğu anlaşıldığından örnek kabilinden sayılanlar dışında tehlike arz eden niteliğe sahip hayvanların rehin alınmasının mümkün olmaması gerekir.

Teslimsiz tescilli taşınır rehninin ilk örneği, hayvanlar üzerinde kurulmuş olan rehni sona ermeden ikinci bir rehin kurulmasının yasaklanması doktrinde haklı olarak eleştiriliyordu (Köprülü/Kaneti, 1983, s.510; Ayan, 2015, s.300; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 2014, s.21026). TİTRK'nda bu yönde bir hüküm bulunmamaktadır. Ayrıca isabetli bir şekilde ticari işlemlerde taşınır rehni rehne konu taşınırın alt veya art rehne konu edilmesine imkan tanınmıştır (TİTRK m. 4, f. VII).

B. Fikri ve Sınai Haklar

Bu başlık altında ise fikri ve sınai mülkiyete konu haklar (TİTRK m. 5, f. I, b. c), ticaret unvanı ve işletme adı (TİTRK m. 5, f. I, b. k), ticari plaka ve ticari hat (TİTRK m. 5, f. I, b. m), lisans ve ruhsat (TİTRK m. 5, f. I, b. F) ile ticari proje (TİTRK m. 5, f. I, b. n) sayılabilir.

Fikri ve sınai mülkiyet hakları eşya mahiyetinde olmadıkları gerekçesiyle üzerlerinde aynı hak kurulup kurulamayacağı konusu doktrinde tartışmalıdır. Fikri haklardan telif hakları ile sınai haklardan patent, tasarım, devre topografyası ve marka, mevzuatı gereği özel sicillerine tescil edilerek rehin kurulabilir (TİTRK m. 5, f. VIII). Bu itibarla, burada kast edilen fikri ve sınai mülkiyete konu haklar, özel sicile tescil edilmeyen fikri mülkiyet hakları olması

gerekir. Bunlar ise özel korumaya kavuşmayan kural olarak haksız rekabet hükümlerine göre korunma bahşedilen kılavuz sözcükler ve tescil edilmeyen ürün tasarımları olabilir. Ayrıca bunlara haklı olarak kullanılan devredilebilir elektronik ortamlar, alanlar, adlar ve işaretler de dahil edilebilir (TTK m. 127, f. I-h).

Ticaret unvanı, tacirin ticari işletmesiyle ilgili işleri yaparken kullanma konusunda hak ve mecburiyeti olduğu adıdır (Bu konuda bkz. Boyacıoğlu, 2006, s. 30-31). Bu yönüyle ticaret unvanı, bir taciri diğer tacirlerden ayırt edip ferdileştirmeye yarayan tanıtma vasıtasıdır. Kanun koyucu, önemi sebebiyle ticaret unvanını ayrıntılı bir şekilde tanzim etmiştir (TTK m. 39-52).

Bir kişinin adı üzerindeki hak, kişiliği koruyan hükümlerin özel bir düzenlemesi olan hükümle korunduğundan bahisle bir şahıs varlığı hakkıdır (TMK m. 26). Ticaret unvanının gerçek kişi tacirin ad ve soyadından (TTK m. 41, f. I), kollektif ve komandit şirkette ise ticaret unvanının ortaklardan en az birinin ad ve soyadında teşekkül etmesi zorunludur (TTK m. 42, f. I). Ayrıca, ticaret unvanının, işletmeden ayrı olarak başkasına devir edilemeyeceği emredici bir şekilde tanzim edilmiştir (TTK m. 49). Ancak bu hükme rağmen TİTRK m. 5, f. I-I' hükmüne göre işletmeden bağımsız olarak rehin edilmesine imkan tanındığı anlaşılmaktadır. Bu hükümle ticaret unvanı ile işletme arasındaki iktisadi bağ koparılması riski ortaya çıkmıştır. Ayrıca rehin edilen ticaret unvanı üzerinde şahıs varlığı unsurları bulunmasına rağmen bazen adın sahibinin rızası veya onayı olmadan devir edilmesi tehlikesi de gündeme gelecektir. Bu itibarla bir ticaret unvanı rehin edilmeden önce ad sahibinin onayının alınması ortaya çıkma ihtimali olan birçok ihtilafı önleyecektir (Bu konuda bkz. Boyacıoğlu, 2006, s. 12-32). Aksi halde adının kanunen ticaret unvanında kullanılması mecburi olan kişinin kendi rızası olmadan rehin edilmesi halinde karma hak mahiyetine dönüşen ticaret unvanı üzerinde kişilik hakları devam ettiğinden, devir edilmesini veya satışının kişilik hakkına aykırılık teşkil ettiği iddiası gündeme gelebilecektir.

İşletme adı, işletmenin sahibini hedef tutmaksızın doğrudan işletmeyi diğer işletmelerden ayırt etmeye yarayan ve kullanılması halinde ticaret siciline tescil ettirilmesi mecburi olan tanıtma vasıtasıdır (TTK m. 53).

İşletme adına uygulanacak hükümler TTK m. 53'de ticaret unvanını düzenleyen hükümlere atıf yapılmak suretiyle düzenlenmiştir. Bu atıflar içinde ticaret unvanının işletme ile birlikte devrini yasaklayan TTK m. 49, f. I hükmüne atıf yapılmadığı için ticaret unvanının aksine işletme adının işletmeden bağımsız olarak tek başına devredilmesinde hukuki bir engel söz konusu değildir. Ancak ticari işletmenin aktif ve pasifinin birlikte külli devrini içeren bir sözleşmede işletme adının devir edilemeyeceğine yönelik açık bir hüküm bulunmadığı sürece devir işletme adını da kapsar (TBK m. 202).

Ticari plaka ve ticari hattın rehin edilebileceği düzenlenmiştir (TİTRK m. 5, f. I, b. m). Ticari plaka ve hat, ticari araç sahiplerine ilin belirli noktaları arasında toplu taşıma faaliyetinde bulunmak üzere plaka üzerinde somutlaştırılarak verilen ruhsat olarak tanımlanabilir (Helvacı, 2010, s. 329). Burada plaka ve hat rehninden söz edilmiş olmakla birlikte; Yargıtay bir kararında hattın iktisadi bir değer taşımadan haciz edilemeyeceğine hükmetmiştir (11. HD, 27.04.2004, E. 6198/ K. 10380 kazancı.com; Makaracı Başak, 2014, s. 54. dn. 141). Öte yandan aynı kararda ticari minibüs olması nedeniyle plakasının haczedilebileceğine karar verilmiştir. Zira plaka yetkili kamu otoritesi tarafından belirli bir alanda yolcu taşıma imtiyazının somutlaştığı bir tür lisans hakkına dönüşmektedir. Bu lisans hakkı, istenilen otobüs, minibüs veya takside kullanılabilen iktisadi bir değere dönüşmektedir.

Başka bir sicile kaydı öngörülmemen ve idari izin belgesi niteliğinde olmayan her türlü lisans ve ruhsatlar da rehin sözleşmesine konu olabilir (TİTRK m. 5, f. I-f). Ancak kendi

mevzuatı gereğince bir onaya tabi olan lisans ve ruhsatların rehini bu onayın alınması şartıyla mümkün olabilir (TİTRK m. 5, f. VII).

Patent hakkı sahibi (PKHKH m. 86, f. II), marka sahibi (MKHKHK m. 20, f. II) ve tasarım hakkı sahibi (ETKHKHK m. 39, f. I) lisans verebilir. Ancak bu sözleşmelerin yazılı olarak yapılması geçerlilik şartıdır. Bununla birlikte ilgili sicillere tescil edilmesinin kurucu fonksiyonu bulunmamaktadır. Bu durumun istisnası ortak marka lisans sözleşmesidir (Ongan, 2007 s. 68). Ortak marka lisans sözleşmesi, marka siciline tescil edilmediği sürece geçerli olarak kurulmayacaktır (MKHKHK m. 60). Böyle bir durumda telif hakları hukukunda düzenlenmiş olan ruhsat ve sınai haklarda lisans sözleşmeleri ilgili kanuni sicillere tescil mecburiyeti bulunmamakla birlikte başka bir sicile kaydı öngörüldüğünden (TİTRK m. 5, f. I-f) TARES'e tescil edilemeyeceği kanaatindeyiz. Eserin telif hakkı sahibi yazılı sözleşme ile ruhsat (FSEK m. 48, f. II) verilmesi halinde TARES'e tescil edilebilmesinin bir istisna olduğu söylenebilir.

Ticari projenin de rehin edilebileceği hüküm altına alınmıştır (TİTRK m. 5, f. I, b. n). Ticari proje sürekli olarak işletmeye özgülenen malvarlığı unsurları içinde sayılabilir (TTK m. 11, f. III). Ancak ticari proje kavramının kanunda tanımlanmamış olması rehin hukukundaki belirlilik ilkesi karşısında uygulanmasını zor bir hale getirmektedir.

C. Ticari İşletme veya Esnaf İşletmesi

TİTRK'nla ticari işlemlerde 5. maddede sayılan taşınır, hak ve alacakların işletmeden bağımsız olarak rehne konu edilebilmesinin yanında işletmenin bir kül halinde rehin edilmesine de imkan tanınmıştır. Ancak TİTRK m. 5, f. I'de sayılan varlıkların bir veya birkaçının borcu karşılayacak teminat teşkil etmesi halinde işletmenin üzerinde bir kül olarak rehin tesis edilmesi yasaklanmıştır (TİTRK m. 5, f. II-son cümle).

Ticari işletme veya esnaf işletmesinin tamamı üzerinde de rehin kurulması halinde rehnin kurulması anında, işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş olan her türlü varlık rehin edilmiş olur (TTK m. 11, f. III). Uygulamada işletme rehni sözleşmesinin ekinde rehnin tescili anında mevcut işletmeye daimi tarzda tahsis edilmiş olan menkul işletme tesisatının bir listesi yapılmaktadır. Bu varlıkların rehni ilgili sicile bildirilmesi gerekiyorsa bu rehin ilgili sicile bildirilir. Bu varlıklar üzerinde diğer kanunlar uyarınca önceden bir rehin hakkı tesis edilmiş olması halinde TİTRK hükümleri çerçevesinde tescil edilerek bildirilen rehin sonraki sırada yer alır. Ticari işletme ve esnaf işletmesi rehinleri ticaret veya esnaf siciline bildirilir.

Borç miktarının belirli olması halinde, TİTRK m. 5'te sayılan taşınır varlıklardan 1 veya 1'den fazlasının borç miktarının tamamına ek olarak 1/5'den fazlasını karşılaması halinde işletmeler üzerinde rehin kurulamaz (TİRHKTSHKHY m. 17, f. III). Böylece, işletmeye daimi surette tahsis edilmiş olan malvarlığı unsurlarının (TTK m. 11, f. III) kredi kullandırılmadan atıl değer olarak tutulmasının önüne geçilmek istenmiştir.

İşletmelerin müstakbel taşınır varlıkları üzerin de rehin kurulabilir. Rehinli müstakbel taşınır varlık üzerindeki tasarruf yetkisi, bu varlıkların mülkiyete konu edilmesini müteakip kullanılabilir hale gelir (TİTRK m. 5, f. III).

D. Taşınır Rehninin Sicile Tescili, Sicile Güven ve Rehinde Sıra

Kanuni sicillerin birçoğu esas itibarıyla devlet örgütü içinde, idare erki sorumluluğunda doğrudan veya idarenin vesayet denetimi içinde bulunan tüzel kişiliğe sahip kurumlar tarafından mülkiyet-sahiplik temelinde tutulmaktadır. Bu durum, bu kurumlar tarafından sicile kayıtlı maddi veya gayri maddi hakların varlığının doğumunun, devamının ve sona ermesinin daha sağlıklı izlenmesine de imkan tanımaktadır.

Bütün aynı haklarda olduğu gibi rehin hakkının kurulmasında da aleniyet önemlidir. İşte bu aleniyeti sağlamak için taşınmaz ve taşınırlar üzerinde rehin hakkının kurulduğunun toplum tarafından kolayca öğrenilebilecek şekilde ortaya konması gerekir. Bu fonksiyonu taşınırlarda zilyetliğin geçirilmesi (TMK m. 939, f. I), taşınmazlar da ise tapu sicili sağlar (TMK m. 997).

Teslim şartsız taşınır rehinine ilişkin hüküm TMK m. 940, f. I'de aynı hükümde yer alan f. 2'deki ifadeden farklı bir şekilde düzenlenmiştir. Aynı hükmün II. fıkrasında kanun gereğince bir sicile tescilli zorunlu olan motorlu araç, iş makinası gibi (Bu konuda bkz. Uyumaz, 2012, s. 54-147) mülkiyetin izlendiği sicile rehin işlenerek sağlanır. Böylece mülkiyet esasına göre tutulan bu sicillere rehinde tescil edilmesiyle iki fonksiyonlu hale getirilmektedir. Oysa kanun koyucu, TİTRK'nda ve MK m. 940, f. I'de sadece hayvan rehini tescil uygulamasına yönelik tek fonksiyonlu bir sicil kurmayı tercih etmiştir. Genel kural olarak rehin hakkı, mülkiyet hakkının var olduğu sürece bu hakkın üzerine kurulabilen bir haktır. Ancak TİTRK hükümleriyle taşınır rehni sicili mutlak mülkiyet hakkını kuran veya aleniyete kavuşturan bir sicil üzerinden tutulmasına istisna olarak düzenlenmiştir.

Ticari işlerde teslimsiz tescilli taşınır rehninde, rehinin Rehinli Taşınır Siciline tescil ile kurulacağı, rehin verenin rehne konu taşınır varlık üzerindeki tasarruf yetkisini kısıtlayan kayıtların geçersiz olduğu emredici bir hükümle ifade edilmiştir (TİTRK m. 4, f. VII). Dolayısıyla TİTRK hükümlerine göre rehnin kamuya açık hale getirilmesi TARES'e rehin sözleşmesinin tescilliyle sağlanmaktadır.

Tapu kütüğüne tescilin aksine (TMK m. 1023) TARES'deki tescile iyi niyetle dayanarak mülkiyet veya başka bir aynı hak kazanan üçüncü kişinin bu kazanımı korunmayacaktır. Bu itibarla TARES kayıtlarına güvenerek işlem yapan iyi niyetli kişinin güvenin korunacağını söylemek mümkün değildir. Başka bir deyişle ticari işlemlerde taşınır rehni sicili TARES'de sicili güven ilkesi geçerli değildir.

Kanun koyucu, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'na TARES'i kurma veya kurum yahut kuruluşlara kurdurma konusunda bir yetki vermiştir. Anılan Bakanlık bu yetkiye dayanarak 23.12.2016 tarihinde Noterler Birliğiyle imzaladığı bir protokolle rehinli taşınır sicilinin kurulması ve sicil hizmetlerinin yürütülmesi konusunda noterlikleri yetkili kılmıştır. Bununla birlikte Gümrük ve Ticaret Bakanlığının TARES'in faaliyetlerini denetleme ve gerekli önlemleri alma konusunda yetki de tanınmıştır (TİTRK m. 18, f. II). Bu itibarla söz konusu sicilin tutulmasından doğan zararlardan devletin sorumluluğunu iki ihtimal dahilinde ele almak gerekir.

Bunlardan ilki, Bakanlığın TARES'i ayrı bir tüzel kişiliğe haiz kurum veya kuruluşa tutturmasıdır. Öncelikle tapu sicili (TMK m. 1007) ile ticaret sicilinin (TTK m. 25, f. II) aksine, TARES'in gerçeğe aykırı veya hatalı tutulmasından doğan zararlardan devletin sorumluluğunu doğrudan düzenleyen bir hüküm bulunmamaktadır. Bu itibarla, tescil işlemlerini yaparken gerekli özeni göstermeyen TARES çalışanı haksız fiil hükümlerine (TBK m. 49) göre ve sicil çalışanını atayan Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından yetkilendirilmiş olan bir kurum veya kuruluş (TBK m. 66) genel hükümlere göre sorumlu tutulabilir (Özkorkut, 1998, s. 36). Gümrük ve Ticaret Bakanlığının TARES'i kurma ve yürütme faaliyeti izni verdiği kurum veya kuruluşları denetleme ve gerekli önlemleri alma, onların da bu önlemlere uyma yükümlülüğü bu kayıtların düzgün tutulmamasından doğan zararlara doğrudan tekeffül ettiği anlamına da gelmeyeceği kanaatindeyiz.

İkinci ihtimalde ise Gümrük ve Ticaret Bakanlığının TARES'i bizzat kurması ve kendisinin sicil faaliyetlerini yürütmesidir. Burada 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 13. maddesi uyarınca kişilerin kamu hukukuna tabi hizmetin görülmesi nedeniyle uğradıkları

zararlar için görevli olan personele değil ilgili kurum aleyhine idari yargıda tam yargı davası açılmasını öngören bu hükmün uygulanması gerekir.

1. Teslimsiz Tescilli Taşınır Rehni Sicili

Gümrük ve ticaret Bakanlığı tarafından rehin hakkının tesisi ve üçüncü kişilere hüküm ifade etmesi, alacaklılar arasında öncelik hakkının belirlenmesi, rehinli taşınır varlık ile devrinin tescili amacıyla Rehinli Taşınır Sicili kurulacaktır (TİTRK m. 8, f. I). Bu Sicil Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından kurulabileceği gibi kurulma ve sicil hizmetlerinin ifası bir protokol çerçevesinde yetkilendireceği bir kurum veya kuruluşa da devredebilir. Ayrıca bu Sicil çalışanlar her durumda Bakanlıkça alınan önlemlere ve verilen talimatlara uymakla yükümlüdür (TİTRK m. 8, f. I).

Öncelikle ifade etmek gerekir ki, TARES olarak kısaltılan Rehinli Taşınır Sicili kamuya açık, başka bir deyişle alenidir (TİTRK m. 8, f. I). Bu Sicil, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından kurulan veya kurdurulan ve mevzuatı uyarınca kendi özel siciline tescili zorunlu olanlar dışındaki taşınır varlıklar üzerinde bu Kanun kapsamında tesis edilecek rehinlere ve alacağa ilişkin tescil, terkin ve tadil gibi tüm iş ve işlemlerin elektronik ortamda gerçekleştirildiği ve sunulduğu merkezi elektronik sicil olarak tanımlanabilir (TİTKR m. 2, f. I, b. k). Dolayısıyla ilgisini ispat eden herkes TARES'den sorgulama yapabilir ve ücretini ödemek kaydı ile onaylı belge talebinde bulunabilir. Burada ilgiliden kasıt rehin alacaklısı, rehin veren borçlu veya borçlu lehine rehin veren üçüncü kişilerdir.

Rehinli taşınır sicili, ticari işlemlerde taşınır ve haklar üzerine rehin tesisi ve üçüncü kişilere aleniyet sağlanması, rehinli alacaklılar arasında öncelik hakkının belirlenmesi ile taşınır, hak ve rehinli alacağın devrinin tescili amacıyla kurulması amaçlanmıştır (TİTRK m. 8, f. I).Rehin hakkı, rehin sözleşmesinin TARES'e tescil edilmesiyle birlikte üçüncü kişilere karşı hüküm ifade eder (TİTRK m. 9, f. I).

TARES ile diğer siciller arasındaki veri paylaşımı sicil merkezi üzerinden elektronik ortamda yapılır. Elektronik ortamda tutulmayan sicil verileri ile ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından TARES'e fiziken bildirilir (TRSY m. 16, f. I).

Bir taşınır, hak veya alacak üzerinde tescille rehin kurulmasının ön şartı, bunların kayıt edilebileceği TMK m. 7 anlamında kanuni bir sicilin varlığıdır. Ancak bu sicile rehin edilen taşınır, hak ve rehinli alacağın devrinin tescili amacıyla kurulması amaçlanmıştır (Hayvan rehni örneği için bkz. Köprülü/Kaneti, 1983, s.505; Ayan, 2015, s.230; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 2014, s.1025). Rehin kurma işlemi için tarafların imzalamış oldukları rehin sözleşmesi TARES'i tutan kuruma verilerek tescili talep edilir. TİTRK hükümlerine göre tescil edilmesi zorunlu hususlar TARES'e tescil edilmedikçe üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez (TRSY m. 16, f. III).

TARES'in kuruluş ve işleyişi, sicil hizmet birimlerinin görev ve yetkileri, sicil hizmetleri ile bu hizmetlere erişim sicil verilerinin paylaşımı, sicil hizmet ve ücretleri TRSY kapsamında yürütülecektir. Öncelikle sicil kayıtlarının Türkçe tutulması zorunludur (TRSY m. 14, f. I). Ancak taraflarının her ikisi yabancı olan kişilerin Türkçe dışında başka bir dilde imzalanmış oldukları rehin sözleşmesinin, noter onaylı Türkçe¹² çevirisiyle birlikte sicile verilmesi halinde tescil edilmesine imkan verilmiştir (TRSY m. 14, f. II). Bu kapsamda, taraflarından biri Türk vatandaşı olan rehin sözleşmeleri Türkçe yazılmak mecburiyetindedir. Aksi halde TARES'e tescili mümkün olmayacaktır.

Gümrük ve Sanayi Bankalığı tarafından veya yetkilendireceği kuruluş tarafından tutulacak olan Taşınır Rehni Sicili TMK m. 7'de tanımlanan resmi sicillerdendir. Bu itibarla TARES'e kayıtlı bilgilerin aksi ispat edilinceye kadar doğru olduğu karinesinden faydalanırlar.

Bu sicilin kamuya açık olmasından dolayı muhtevasının herkes tarafından biliniyor olduğu kabul edilmektedir. Bununla birlikte taşınır rehni sicilinin aleniyetinin, bildirme gayesinden başka iyi niyeti ortadan kaldıran hiçbir hukuki etkisi yoktur (İnan, 1967, s.670; Köprülü/Kaneti, 1983, s.505; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 2014, s.1024). Dolayısıyla tescile rağmen rehlin varlığını bilmeden iyi niyetle bir taşınırı, hakkı veya alacağı devir alan bir kişinin iyi niyeti korunmalıdır (TMK m. 980, f. II kıyasen). Dolayısıyla bu sicile tescil ile kurulan rehne rağmen iyiniyetli üçüncü kişiler TMK m. 988 anlamında emin sıfatıyla zilyetten aynı hak edinebilirler (Köprülü/Kaneti, 1983, s.505-506; Ayan, 2015, s.300; Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir, 2015, s.1024). Ancak doktrinde üçüncü kişilerin taşınır rehni siciline bakmakla yükümlü tutulmasının ve tescil edilen rehin hakkına karşı iyi niyetli üçüncü kişilerin iktisabının korunmamasına yönelik radikal bir düzenleme yapılması gerektiği görüşü de savunulmuştur (Davran, 1959, s.181).

Öte yandan mülkiyetin izlendiği bu sicillerin aksine, taşınır rehininin doğması için taşınırların mülkiyetinin izlendiği bir sicile rehin hakkının kurulmasından önce mülkiyetin tescil edilmesi konusunda bir mecburiyet söz konusu değildir. Aslında taşınırların varlıkların devam ettirme süreleri ve ticari hareketlerine baktığımızda mülkiyeti izleyen kamu güvenliği ilkesine ihtiyaç hissedilen böyle kanuni bir sicile de gerek yoktur. Bu nedenle taşınır rehininin sadece rehin edilen taşınırların tescil edildiği bir sicil tutulmasının isabetli bir tercih olduğu söylenebilir.

2. Teslimsiz Taşınır Rehlinin Sicile Tescili

Teslimsiz taşınır rehni hakkı, rehin sözleşmesinin Taşınır Rehin Siciline tescil edilmesiyle kurulmuş olur (TİTRK m. 4, f. I). Bu hüküm TARES'e tescilin kurucu fonksiyona sahip olduğuna işaret etmektedir. Rehin hakkının kurulmasına ilişkin diğer usul ve esaslar Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca çıkarılacak olan Yönetmelikte düzenleneceği belirtilmiştir (TİTRK m. 4, f. 5).

Kanun koyucu TMK m. 940, f. I'de teslimsiz taşınır rehininin kurulması için rehin sözleşmesi yapılmasından bahsetmiş değildir. Ancak TİTRK'nda rehin sözleşmesi başlığı altında m. 12, f. I'de tarafların hak ve yükümlülüklerinin sözleşme ile belirleneceği belirtilmiştir. Rehin sözleşmesinin TARES'e tescili, mahkeme kararlarının yerine getirilmesi işlemi dışında kural olarak tarafların birlikte veya yetkili temsilcilerin talebi üzerine yapılır. Bu durumun iki istisnası söz konusudur. İlki, Taşınır rehni sözleşmesinin elektronik ortamda güvenli e-imza ile kurulmuş olmasıdır. İkincisi ise, sözleşmenin adi yazılı şekilde kurulmuş olsa dahi imzaların noter tarafından onandığı taşınır rehni sözleşmesini taraflardan biri veya yetkili temsilcisi tek başına tescilini talep edebilmesidir.

Taşınır rehin sözleşmesinin tescil talebi, görevliler tarafından tescil için aranan kanuni şartların var olup olmadığı noktasından bir incelemeye tabi tutulur (RTSY m.10). Bu incelemede talebi yapanların yetkileri mevzuatta öngörülen belgeler; bu belgeler onaya tabi ise onaylanıp onaylatılmadıkları ve mevzuata uygunluk tetkik edilir. Sicil görevlileri bir eksiklik bulması halinde bu eksiklik veya birden fazla ise eksiklikleri belirterek Rehin Sözleşmesinin tescil talebini reddeder (Bazı ret sebepleri için bkz. RTSY m. 27). Eğer tescil talebi ve belgeler uygun ise tescil talebi, kabul ederek tescil işlemini gerçekleştirir. Bunun üzerine sicil görevlileri, rehin sözleşmesinin taraflarına verilmek üzere tescil numarası ile rehne ilişkin diğer hususları içeren bir tescil belgesi düzenler. Bu tescil belgesinde tescil numarası, tarihi ve zamanı ile tescil işleminin gerçekleştirildiğine dair kayda yer verilir (RTSY m.25).

Burada rehin sözleşmesinin TARES'e tescili, taşınırlarda zilyetliğin devri fonksiyonundaki aleniyeti yerine getirir. TİTRK hükümlerine göre rehin sözleşmesi tescil edilmediği sürece taşınır rehininin tesis edilmesi mümkün değildir. Başka bir deyişle, geçerli

bir taşınır rehni sözleşmesi Rehinli Taşınır Siciline tescil edilmediği sürece tesis edilmiş olmayacaktır.

3. Taşınır Rehninde Öncelik Hakkı

Genel hükümlerde sabit derece sistemi taşınmazlar (TMK m. 870) kurulma tarihi itibarıyla, önceliğe dayalı (TMK m. 948, f. II) ilerleme (sıra) sistemi ise taşınır için benimsenmiştir. Ancak, teslim şartlı taşınır rehninde kanuni rejim olarak benimsenen tarih itibarıyla öncelik sırası emredici olmadığından aksi de kararlaştırılabilir (Köprülü/Kaneti, 1983, s. 475-476; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 2014, s. 1011; Ayan, 2015, s. 278; Nomer/Ergüne, 2016, s.80). TİTRK taşınırlarda rehin kurulmasında öncelik sıralamasında kanuni sistem olarak rehinin kurulma tarihini esas alana ilerleme (sıra) sistemi benimsenmiştir. Ancak derece belirtilmesi halinde derece sistemi esas alınabilir (TİTRK m. 11, f. I). Bu kapsamda taşınır üzerindeki rehin derecelerini belirleme ve Rehinli Taşınır Siciline tescil ettirme yetkisi mülkiyet hakkı sahibine aittir. TİTRK hükümlerine göre rehin kendisinden önce gelecek olanın miktarının tescilde belirtilmesi kaydıyla ikinci ve daha sonraki derecede de kurulabilecektir (TİTRK m. 10, f. I).

İlerleme veya sabit derece sisteminde sonraki sırada yer alan alacaklısına boşalan dereceye ilerleme hakkı TARES'e tescil edilmek kaydıyla tanınabilir. İlerleme sisteminde boşalan dereceye ilerleme hakkı tanınması halinde, önceki sırada bulunan diğer alacaklıların muvafakatının alınmış olması gerekir. Böyle bir durumda yeni rehin alacaklısı boşalan derecenin öncelik sırasına sahip olur (TİRHKTSHKHY m. 25, f. VI). Rehin sözleşmesinde sonraki sırada yer alan rehinli alacaklılara sabit derece sisteminde boşalan dereceye de geçme hakkı verilebilir. Başka bir deyişle, sabit derece düzeninde sıralamayı taşınır üzerindeki aynı hak sahiplerinin anlaşması ile değiştirilmesinde de bir mani yoktur. Rehin sözleşmesi dışında bir sözleşme ile bu hakkın tanınması halinde, sözleşmenin geçerliliği TARES'e tescil edilmesine bağlıdır (TİTRK m. 10, f. II). Sonraki sırada yer alan rehinli alacaklılara boşalan dereceye geçme hakkı verilmesi halinde ilk sırada yer alan rehin alacaklısı alacağını tamamen almadan, bir sonraki rehin alacaklısına ödeme yapılmaz (TİRK m. 11, f. II).

Bir varlığın getirisi üzerinde rehin hakkı tesis edilmemiş ise bu varlığın getirisi üzerindeki öncelik hakkı, asıl rehinli varlığın öncelik sırasıyla aynıdır (TİRK m. 11, f. VI). Birleşen veya karışan varlıklar üzerindeki rehin hakkı ise, varlığın birleşme veya karışımından önceki durumuyla aynı önceliğe sahiptir. Birleşen ve karışan varlıklar aynı dereceye sahip olmaları durumunda tescil anı dikkate alınır (TİRK m. 11, f. III).

Netice itibarıyla, aynı taşınır varlık üzerinde birden fazla rehin kurulmuş olabilir. Böyle bir durumda, öncelik hakkı rehinler ilerleme sistemine göre kurulmuş ise kuruluş anı dikkate alınarak, rehinler sabit derece sistemine göre kurulmuş ise derecenin sırasına göre belirlenir (TİRHKTSHKHY m. 33, f. I). TARES'e tescil edilen rehin hakları, sonraki tarihlerde başka kanunlara göre tescil edilen rehin haklarına göre öncelik hakkına sahiptir (TİRHKTSHKHY m. 33, f. VIII).

V. Teslimsiz Tescilli Rehin Sözleşmesinin Tarafları Arasındaki İlişki

Rehin sözleşmesinde tarafların hak ve yükümlülükleri; emredici hükümlere, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına (TBK m 27, f. I) ve TİTRK hükümlerine aykırı olmamak kaydı ile sözleşme ile belirlenir (TİTRK m. 12, f. I).

A. Rehin Verenin Hak ve Yükümlülükleri

Teslim şartlı taşınır rehininde rehin, taşınırın mülkiyet sahibi veya onun özel yetkili temsilcisi tarafından zilyetliğin alacaklıya devri, teslimsiz taşınır rehininde ise rehin sözleşmesinin TARES'e tescili ile kurulur. Teslimsiz taşınır rehininde rehin veren, rehinli taşınır varlığın devri ile alacağın devrini de TARES'e tescil ettirmekle yükümlüdür (TİTRK m. 12, f. VI)

TİTRK hükümlerine göre rehin veren, teslimsiz tescilli taşınır rehnine konu taşınır üzerindeki mülkiyetten doğan haklarını kullanmaya devam edebilir. Zilyet, rehine konu taşınırın değerini koruyacak gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür (TİTRK m. 12, f. II). Bu itibarla teslimsiz rehine konu taşınırdan ve semerelerinden faydalanmayı sürdürür. Ancak rehin konusunu TİTRK hükümlerine aykırı olarak kullanamaz (TİTRK m. 16, f. I-a).

Teslimsiz tescilli taşınır rehininde rehin veren, rehin konusuna zilyet olmaya devam etmektedir. Bu nedenle rehin veren rehin konusu taşınırı korumak ve değerinin azalmasını önlemek için her türlü tedbiri almak mecburiyetindedir (TMK m. 2). Aksi halde taşınırın telef olmasından veya kıymetinin azalmasından doğan tüm zararlardan sorumlu olması gerekir (TMK m. 945, f. I). Rehin veren, rehin konusu taşınır varlıkların değerini rehin alacaklısı aleyhine azaltan tasarruflarından doğan zararları tazmin etmekle yükümlü tutulmuştur (TİTRK m. 12, f. V). Ayrıca rehin verenin, rehin konusunu alacaklıya zarar vermek kastı ile tahrip ve imha etmesi fiili adli para cezasıyla müeyyidelendirilmiş bir suç olarak düzenlenmiştir (TİTRK m. 16, f. I-c). Bununla birlikte bu suçun müeyyidesi İsviçre Federal Ceza Kanununun 147. maddesinde hapis cezası olarak öngörülmüştür (Davran, 1959, s.181).

Kredi kuruluşu, hak ve alacağın varlığını etkileyen ibra, takas ve tescil gibi işlemleri ancak rehinli alacaklının izniyle yapabilir (Akipek/ Akıntürk, 2009, s.871).

Rehin veren borcun ödenmemesi halinde rehin konusu taşınırın mülkiyetini devir etmek yükümlülüğü altındadır (TİTRK m. 16, f. I-b). Bu kapsamda rehin veren rehine konu taşınırın devri ile alacağın devrini de sicile tescil ettirmek konusunda sorumluluk yüklenmiştir (TİTRK m. 16, f. I-ç). Ayrıca rehin verenin Sicili yanılmaya yönelik eylemlerden kaçınması gerekir. Aksi halde alacağını kısmen veya tamamen almayan alacaklının şikayeti üzerine teminat altına alınan borç tutarının yarısını geçmemek üzere adli para cezasıyla tecziye edilir (TİTRK m. 16, f. I-d).

B. Rehin Alanın Hak ve Yükümlülükleri

Rehin alacaklısı, rehin veren veya üçüncü kişinin zilyetliğindeki rehin sözleşmesine konu edilen taşınırı denetleme hakkına sahiptir (TİTRK m. 12, f. IV). Ancak rehin alacaklısının bu denetleme hakkını dürüstlük kuralları çerçevesinde kullanması gerekir. Alacaklının, rehin konusu taşınıra zilyet olan rehin veren veya üçüncü kişinin taşınırın değerini düşüren davranışlarda bulunması halinde, hakimden bu davranışların yasaklanmasını veya durdurulmasını isteyebilir. Böyle bir durumda hakim alacaklıya gerekli önlemleri alma konusunda yetki verebileceği gibi, gecikmesinde tehlike bulunan hallerde alacaklı, böyle bir yetki verilmeden de gerekli önlemleri kendiliğinden alabilir (TİTRK m. 12, f. I). Ancak hukuk devleti ilkesinin gereği olarak rehin alacaklısının aldığı bu tedbirin etkisi devam edecek veya tedbir süreklilik arz edecek ise yine hakim onayına sunulması gerektiği kanaatindeyiz.

Rehin alan, rehin veren veya üçüncü kişinin zilyetliğinde bulunan rehin konusu taşınırın zarar görmesini önlemek için yaptığı zorunlu giderlerin tazminini zarara sebep olanlardan isteyebilir (TİTRK m. 12, f. III). Ayrıca bu zorunlu giderler ile taşınırın varlığının korunması

için zorunlu olan malikin borçlu olduğu sigorta primlerini ödemişse bundan doğan alacaklar tescile gerek olmaksızın aynı rehinli alacak gibi güvenceden faydalanır (TİRHKTSHKHY m. 39).

Rehin alanın alacağın ödenmemesi halinde rehin alacaklısının iki talebi söz konusu olabilir. Bunlardan ilki, icra müdürlüğüne ekspertiz raporunun eklendiği takip talebinde rehin konusu taşınırın mülkiyetinin kendisine devir edilmesini isteyebilir (TİTRK m. 14, f. I-a). Diğer ise, rehin konusu hak ve taşınır ipoteğin paraya çevrilmesini (İİK m. 148-153-a) hükümlerine göre takip talebinde bulunabilir. Bu takip talebinin temerrüdün gerçekleşmesini müteakip 7 gün içinde yapılması gerekir (TİRHKTSHKHY m. 30, f. II).

Ancak alacaklıya borcun muaccel olmasından sonra yapılan bir sözleşme ile rehin konusunu paraya çevirme ve alacağını tahsil etme yetkisi tanınabilir (Akipek/ Akıntürk, 2009, s. 871; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 2014, s. 944; Serozan, 2007, s. 349; Makaracı Başak, 2014, s. 306). Rehın alan bu hakkını kullanırken dürüstlük kurallarına uygun hareket etmek yükümlülüğündedir (TMK m. 2).

Rehin alacaklısı bölünmezlik ilkesinin bir gereği olarak, alacağını tümüyle elde etmedikçe, rehnin sicilden terkin edilmesini isteyemez (TMK m. 944 Kıyasen). Rehın alan, şarta bağlı yükümlülükler de dahil olmak üzere, mevcut ve müstakbel teminatlı yükümlülüklerin ödeme veya diğer yöntemlerle ifa edilmesi veya alacağın son bulması hallerinde rehini sicilden terkin ettirmekle yükümlüdür (TİTRK m. 15, f. II-III). Aksi halde borcu ödediğini belgeleyen borçlu kendisi de rehini sicilden terkin edilmesini isteyebilir (TİTRK m. 15, f. III-son cümle).

Rehinle temin edilen borcun ödenmesi halinde, rehin alacaklısı alacağın son bulduğu tarihten itibaren 3 gün içinde rehin kaydının sicilden terkin için başvuruda bulunmak mecburiyetindedir. Aksi halde bu yükümlülüğü yerine getirmeyen rehin alacaklısına Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından borç tutarının 1/10 oranında idari para cezası verilir (TİTRK m. 15, f. I).

Üçüncü kişilerin zilyetliğinde bulunan taşınır, hak veya alacak üzerinde rehin kurulması halinde kendisine ihbar edilmiş olan borçlu, borçlu rehin alacaklısı kredi kurumuna ancak diğerinin rızasıyla ödeyebilir (TMK m. 961, f. II).

Öte yandan taşınırın her türlü borç için teminat verilip verilemeyeceği sorusu akla gelebilir. Kanun koyucunun, bu kanunu yapma amacından ve kredi veren kişiler ile rehin sözleşmesi yapmasına izin verilen kişiler yönünden bir sınırlama söz konusudur. Bunlardan ilki, sadece taşınır sahiplerinin veya üçüncü kişilerin kredi vermeye yetkili olan finans kuruluşlarından çektikleri kredilerin teminatını oluşturabileceği sonucuna varmaktayız (TİTRK m. 1, f. I). Diğer ise, tacirler ile tacirler veya esnaf ile esnaf yahut tacir ile esnaf arasındaki borçlanmalarda rehin sözleşmesi yapılabileceği anlaşılmaktadır (TİTRK m. 3, I-b). Başka bir deyişle taşınır rehni aynı kurumları lehine teminat olarak tescil edilse dahi bu kurumların haksız fiilden kaynaklanan borçların teminatını oluşturamayacaktır. Zira TİTRK istisna bir düzenleme olduğundan dar yorumlanması icap eder.

VI. Rehın Hakkının Sona Ermesi

Rehin hakkının sona ermesi konusu, alacağa bağlı ve alacağa bağlı olmadan sona erme başlıkları altında ele alınabilir.

A. Rehin Hakkının Alacağa Bağlı Olarak Sona Ermesi

Rehin hakkı alacağa bağlı olarak TİTRK düzenlenen özel hükümlere göre veya TMK'nda düzenlenen genel hükümlere göre sona erebilir. Rehin hakkı feri bir hak olması sebebiyle teminat altına alacağın herhangi bir nedenle ödenmesi halinde ortadan kalkar (TMK m. 944, f. I). Alacağın ifa edilmesi dışında ibra (TBK m. 132), yenileme (TBK m. 133), alacaklının hakkından feragat etmesi ve takas (TBK m. 139) halinde rehin hakkı sona ereceğinden rehinin sicilden terkin edilmesi gerekir (TBK m. 131, f. 1).

Öte yandan, rehinli taşınır varlığın mülkiyetinin veya zilyetliğinin devri, aksi kararlaştırılmış olmadıkça, borçlunun sorumluluğunda ve güvencede bir değişiklik meydana getirmez (TİRHKTSHKHY m. 28, f. I; TMK m. 888, f. I). Taşınır varlığın mülkiyetinin devredilmesi halinde yeni malik borcu yüklediği takdirde rehin alacaklısı, kendisine başvurma hakkını saklı tuttuğunu 1 yıl içinde yazılı olarak önceki borçluya bildirmezse, borçlu borcundan kurtulur (TİRHKTSHKHY m. 28, f. II; TMK m. 888, f. II).

B. Rehin Hakkının Alacağa Bağlı Olmadan Sona Ermesi

Kredi kurumu, TİTRK kapsamında teminat olarak kullandığı kredinin vadesinde ifa edilmemesi halinde rehlin paraya çevrilmesinde üç yöntemi kullanabilir. Rehin alacaklısının temerrüt sonrası haklarının kullanımına ilişkin usul ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir (Bkz. TİRHKTSHKHY m. 29-41). Bunlardan ilki, kredi kurumu birinci derecede alacaklı ise, İİK m. 24 uyarınca rehin konusunun mülkiyetinin kendisine devir edilmesini isteyebilir (TİTRK m. 14, f. I-a). İkincisi, alacağın 5411 sayılı Bankacılık Kanunu uyarınca faaliyet gösteren varlık yönetim şirketlerine devredebilir. Bu halde varlık yönetim şirketi, alacaklının rehin sırasına sahip olur. Öncelik hakkı ise bu Kanunun 11. maddesine göre belirlenir (TİTRK m. 14, f. I-b). Üçüncü ve nihayet sonuncu olarak, kiralama veya lisans hakkı gibi zilyetliğin devrine konu olmayan varlıklarda bu hakları fiilen kullanabilir (TİTRK m. 14, f. I-c).

“*Lex commissoria*” yasağı hem taşınmaz ipoteğinde (TMK m. 873, f. II) hem de taşınır rehlinde (TMK m. 949) düzenlenmiştir. Bu hükmün konulma amacı kredi kuruluşunun alacak tutarından daha yüksek değerdeki taşınırı iktisap ederek, haksız zenginleşmesini ve borçlunun bu şekilde istismar edilmesini önlemektir. Öte yandan TİTRK m. 14, f. I-a hükmüne göre ise, alacaklı kredi kuruluşunun rehin konusunun mülkiyetinin kendisine devir edilmesine ilişkin bir düzenleme bulunmaktadır. Bu hükmün “*lex commissoria*” ilkesine uygun olup olmadığı tartışılabilir.

Öncelikle, “*lex commissoria*” ilkesi sözleşme özgürlüğüne sınırlama getirdiğinden dar yorumlanması gerekir. Buna ek olarak bu ilkenin borçluyu koruyan fonksiyonlarının yerini tutan düzenlemeler yapılması halinde rehin konusunun devir alınmasının bu ilkeye aykırılık teşkil etmeyeceği söylenebilir. TİTRK hükümlerinde “*lex commissoria*” yasağının yerini tutan ve rehin verenin haklarını koruyan düzenlemelere yer verilmiştir. Bunlardan ilki, rehin konusunun tarafsız ve objektif olarak tespitini sağlayan bir yöntemin benimsenmiş olmasıdır (TİTRK m. 13). Buna ek olarak, kullandırılan kredi tutarından daha yüksek tutarda taşınırın rehin alınmasının yasaklanmış olmasıdır (TİTRK m. 5, f. II son cümle). İkincisi, taşınır konusu rehlin mülkiyetinin borçlunun temerrüde düşmesinden sonra yapılmak zorunda olmasıdır (TİTRK m. 14, f. I). Nihayet üçüncüsü ise, rehlin alacağın teminatını oluşturmak kastı ile alındığını, mülkiyeti devir almak amacıyla rehin alınmamasıdır. Bunun aksine sözleşme ve uygulamanın Bank m. 57 hükmüne aykırılık teşkil edecektir. Bu sayılan nedenlerle, TİTRK m. 14, f. I-a'da ifadesini bulan alacaklı kredi kuruluşunun rehin konusunun mülkiyetinin kendisine devir edilmesine ilişkin düzenlemenin “*lex commissoria*” olarak ifade edilen temellük yasağına aykırı olmadığı kanaatindeyiz (Bu konudaki tartışmalar için bkz. Ünan, 1996, s.439-443; Ertaş/Serdar/Gürpınar, 2014, s.563; Sarı, 2007, s.412-413).

Zilyetliği fiilen devre konu olamayan kiralama ve lisans haklarında (TİTRK m. 14, f. I-c) ise bunların üzerinde hakimiyeti sağlayacak araçların devir edilmesi gerekir (TMK m. 977 kıyasen). Alacağını yukarıda sayılan yöntemlerle tahsil edememesi halinde, takip ipoteğin paraya çevrilmesine (İİK m. 148-153-a) ilişkin hükümler çerçevesinde yapılır (TİRHKTSHKHY m. 40, f. IV). Borcun tahsil edilmesinde önce rehine müracaat edilmesi konusundaki mecburiyetin teslimsiz tescilli taşınır rehininde de aynen geçerli olduğunu söylenebilir (İİK m. 45).

Rehin konusu taşınırın tamamen yok olması, rehin konusu borcun ödenmemesi sebebiyle paraya çevrilmesi, müsadere edilmesi (TCK m. 54- 55), rehin için belirlenen sürenin dolması, karşılıklı anlaşma ve rehinli alacaklının rehinden feragat ederek terkin ettirmesiyle de sona erebilir. Rehlin tescilinden haberdar olamayan iyi niyetli üçüncü kişi, rehin edilen taşınır üzerinde mülkiyet hakkı kazanması şartıyla, rehin hakkının sona erdiği söylenebilir (Köprülü/Kaneti, 1983, s.500; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 2014, s.769; Makaracı Başak, 2014, s.392; Ertaş/Serdar/Gürpınar, 2014, s.596). Rehlin alacaklısının, kendi isteği ile TARES'den rehin sözleşmesini herhangi bir sebeple terkin ettirmesi halinde rehlin sona ereceğinin kabul edilmesi gerekir.

TİTRK hükümlerine göre rehne konu taşınırın mülkiyet sahipliği ile rehin hakkı sahipliğinin aynı kişide birleşmesi halinde rehin hakkının sona erip ermeyeceği konusunu, iki sabit derece ve sıra sistemine göre iki farklı ihtimalde değerlendirmek gerekir. Bunlardan ilki, taşınır rehininde sıra sisteminin benimsenmiş olmasıdır. Bu ihtimalde rehin alacaklısı rehne konu taşınırın mülkiyetini sonra kazandığında rehin hakkı sona erecektir. Diğer ise, taşınır rehinde sabit derece sisteminin kabul edilmesi ihtimalidir. Bu durumda alacaklı alacağını Tapu Sicili tekniği gibi sabit derece sistemine göre rehin eden taşınır mülkiyetini kazanması durumunda taşınırın hem sahibi hem de sabit derecede rehin alacaklısı durumuna gelebilir. Böyle bir durumda taşınır malikinin aynı taşınır üzerindeki rehin hakkı varlığını devam ettirmesi gerekir. Ancak rehinden doğan hakların taşınıra malik olduğu sürece paraya çevirme yetkisinin askıda olması gerekir (Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 2014, s.769; Ertaş/Serdar/Gürpınar, 2014, s.567; Aksi görüş için bkz. Köprülü/Kaneti, 1983, s.16).

VII. Değerlendirme

Teminat, ipotek ve rehin kavramlarının bankacılık uygulamasında birbirinin yerine kullanıldığını rastlamaktayız. Ancak doktrinde bazı yazarlar tarafından teslim şartlı olmayan rehinde ipotek sözcüğünün tercih edilmesi gerektiği savunulmaktadır (İnan, 1967, s. 651; Cansel, 1967, s. 6; Reisoğlu, 1967, s.; Davran, 1972, s. 87; Sinem Tek, 2012, s. 15). Kanaatimizce, teslim şartlı olmayan taşınırın teminat olarak verilmesinin ipotek sözcüğü ile ifade edilmesi daha doğru bir ifade tarzıdır. Bu noktadan hareketle teslim şartlı olmayan taşınırın üzerinde rehin kurma işlemi ifade etmede “Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu” yerine “Ticari İşlemlerde Taşınır İpoteği Kanunu” ifadesi ve kanunda “taşınır rehni” yerine “taşınır ipoteği” ifadesi kullanılması daha isabetli olurdu.

Öte yandan TİTRK m. 2, f. I-I'da yapılan rehin hakkı tanımı, doktrinde yapılan rehin hakkı tanımı ile kıyaslandığında rehin alanın “*rehin konusu taşınırı paraya çevirtmek ve alacağını elde etmek yetkisine*” yer verilmediği görülmektedir (Doktrinde yapılan rehin hakkı tanımı için bkz. Ertaş/Serdar/Gürpınar, 2014, s. 579; Köprülü/Kaneti, 1983, s. 251; Akipek/Akıntürk, 2009, s. 732-832; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, 2014, s. 887; Ayan, 2015, s. 264; Ergüne, 2002, s. 11; Sarı, 2007, s. 405).

1447 sayılı Ticari İşletme Rehni Kanunu (TİRK), TİTRK'nun 17. maddesinde yapılan açık düzenleme ile yürürlükten kaldırılarak; ticari işletme, esnaf işletmesi ve hayvan rehni ile birlikte anılan bu Kanun içinde düzenlenmiştir. Rehlin verenin, taşınırı rehin yüklü olarak devir alanın, zilyet veya yedieminin rehine konu hak veya taşınırı koruma konusundaki

sorumluluğunun müeyyidesi TİTRK m. 16. maddede düzenlenmiştir. Bu hükmü mülga TİRK m. 12 hükmü karşılamaktadır. Ancak şikayete bağlı olan her iki hüküm suç tipi tanımı büyük benzerlik göstermesine rağmen ceza müeyyidesi yönünden kıyaslandığında TİRK m. 12 ...”1 yıldan 5 yıla kadar hapis ile birlikte 100 günden aşağı olmamak üzere adli para cezası” öngörülmüş iken TİTRK m. 16 hükmü sadece “güvence altına alınan borç tutarının yarısını geçmemek üzere adli para cezasının öngörülmek suretiyle adli para cezasına bir üst sınır getirilmiştir. Adli para cezanın alt sınırı ise 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 52. maddesinde bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ile 5 günün çarpılması suretiyle belirlenebilir. Bu düzenleme ile rehin verenin, taşınırı rehin yüklü olarak devir alanın, zilyet veya yedieminin rehine konu hak veya taşınırı koruma konusundaki sorumluluğu mülga TİRK m. 12 hükmüne nazaran zayıflatıldığı rahatlıkla söylenebilir. Kredi kuruluşlarının menfaatlerini koruma konusunda önceki düzenlemeye nazaran bu düzenlemenin daha güçsüz kalacağı kanaatindeyiz.

Ayrıca rehin kurulacak hak konusunda aynı kavramı ifade etmek için bazen “taşınır” bazen de “taşınır varlık” terimlerinin kullanıldığını görmekteyiz. Terimde birlik ilkesi gereği TİTRK’nda da varlık sözcüğü yerine Türk Medeni Kanunu’na uygun olarak sadece “*taşınır*” ibaresinin kullanılması gerekirdi. “Ticari işletme ise ticaret unvanı” (TİTRK m. 4, f. VI, b. a-1) ifadesi yerine “*Tacir ise ticaret unvanı*” ifadesi kullanılması daha isabetli olurdu. Zira tacirler için ticaret unvanı kullanmak hem hak hem de bir mecburiyettir. Üretici Örgütü, rehin sözleşmesine taraf olması halinde “*üretici örgütünün*” adının yazılmasının zorunlu tutulmamasının bir eksiklik olduğunu kanaatindeyiz. Bu eksikliğin bilinçli olarak yazılmamasından daha çok unutulduğu anlaşılmaktadır (TİTRK m. 4, f. VI, a-4).

Ticari plaka ve ticari hattın rehin edilebileceği düzenlenmiştir (TİTRK m. 5, f. I, b. m). Ancak gayri maddi mal niteliğindeki bu değerlerin öncelikte sahiplik (mülkiyet) hakkının nasıl doğacağı, devam edeceği ve sona ereceğine ilişkin bir kanun bulunmamaktadır. Bu nedenle, kanunla sahiplik hakkının tanımlanmadığı bir değer rehne konu edilmesi belirlilik ilkesi açısından potansiyel olarak sorun oluşturmaktadır. TARES kayıtlarını tutmakla görevli kurum veya kuruluşun çalışanlarının görev ve sorumluluklarına ilişkin özel bir düzenleme bulunmamaktadır. TİTRK m. 14, f. I-a hükmünün “*lex commissoria*” yasağına aykırılık teşkil etmediği yukarıda ifade edilmişti. Kredi kuruluşlarının, kullandırdıkları kredinin tahsilatı masraflı olduğu kadar ağır işleyen bir mekanizmadır. Dolayısıyla, bu durum kredi kuruluşlarının alacaklarının tahsilatında zorluklar yaşamasına neden olmaktadır. Menfaatler dengesine uygun olarak rehin verenin haklarını istismar etmeyen ve kredi kurumunun alacağının tahsilini ekonomik ve daha kısa sürede tahsilini sağlayacak düzenlemenin “*lex commissoria*” yasağı kapsamında değerlendirilmemesi gerektiği kanaatindeyiz.

TİTRK’nda taşınır ile taşınır varlık borç ifa edilmediğinde rehin edilen taşınırın mülkiyetinin alacaklıya geçeceğine yönelik hüküm düzenlenmiştir (TMK m. 949). Bu hüküm ile “*lex commissoria*” ilkesine ciddi bir istisna getirildiği görülmektedir. Bu istisnanın kredi kuruluşlarının alacaklarının tahsilinin uzun ve masraflı olması sebebiyle rehnin paraya çevrilmesinde etkin bir mekanizma olarak getirildiği ifade edilmiştir.

Yukarıda ifade edildiği üzere icra dairesince tutulacak özel sicile tescil edilmek suretiyle hayvan rehni bir türlü uygulamaya geçilememiştir (Sebepleri konusunda yuk. bkz. Giriş). Bu itibarla bu hükmün kamuya faydalı olmakta yetersiz kaldığı kabul edilerek TİTRK ile özel bir düzenleme getirildiği anlaşılmaktadır. Bu noktadan hareketle daha dar kapsamlı bir düzenleme olan TMK m. 940, f. I “*icra dairesince tutulacak özel sicile*” ifadesinin kaldırılmasının unutulduğu anlaşılmaktadır. TİTRK’nun 17. maddesinin “Yürürlükten kaldırılan mevzuat” başlığı “Değiştirilen hükümler ve yürürlükten kaldırılan mevzuat” şeklinde başlığı değiştirilerek 2. fıkra olarak “TMK m. 940, f. I’deki “*icra dairesince tutulacak özel sicile*” ifadesi kaldırılmıştır.” şeklinde olması kanun yapma tekniği bakımından daha doğru

olurdu. Kanaatimizce konu bu çerçevede değerlendirildiğinde TİTRK ile bu hükmün zımni olarak ilga edildiğinin kabul edilmesi gerekir.

Ticaret unvanı işletmeden ayrı olarak başkasına devir edilemeyeceği kuralına karşılık (TTK m. 47), ticaret unvanının tek başına rehin edilmesi sonucunda devir edilmesiyle sonuçlanacaktır. Bu durum, özellikle kanunen ortaklardan birisinin adının ticaret unvanında kullanılması mecburiyeti bulunan kollektif ve komandit şirketlerde hukuken sorun yaratabilir (TTK m. 42). Rehin sözleşmesinin, işletmenin kayıtlı bulunduğu noter tarafından resen düzenlenmesi (TİRK m. 4) ile düzenlenen bu rehin sözleşmesinin 10 günlük süre içinde tescil ettirilmesinin talep edilmesi (TİRK m. 5, f. II) hükümlerinin yeni yasaya alınmaması isabetli olmuştur (Bkz. Erdem, 2011, s.57).

Ayrıca işletme rehninde özel düzenleme bulunmayan hallerde gayrimenkul rehnine ilişkin hükümlerin uygulanmasına yönelik hüküm (TİRK m. 20) yerine taşınır rehnini düzenleyen hükümlere atıf yapılması da (TİTRK m. 18) metodolojik olarak daha doğrudur. TİTRK m. 10, f. I son cümlede TMK m. 871 bu kanuna aykırı olmayan hükümleri kıyasen uygulanacağı düzenlendikten sonra aynı mahiyetteki ifadenin hükmün II. fıkrasında tekrar edilmesi kanun yapma tekniği bakımından doğru olmamıştır. TİTRK m. 13, f. II hükmüne göre ikinci raporun birinci raporu yaptıran kişiden farklı bir kişiye yaptırılması gerekir. Bu itibarla hükme “başka bir ekspertiz hizmeti veren kişiye” ibaresinin eklenmesinin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

TİTRK m. 13, f. II hükmüne göre rehne konu taşınırın değer tespitini yapacak yetkili mahkeme, rehin verenin ikametgahının bulunduğu yer sulh hukuk mahkemesi olarak belirlenmiştir. Kanaatimizce HMK m. 404, f. I'de 3 farklı yer usul ekonomisine uygun bir şekilde tespit edilmiştir. Bu itibarla TİTRK m. 13, f. II hükmü yerine HMK m. 404, f. I'e atıf yapılması ile yetinilebilirdi.

Ayrıca idari yapı içindeki itirazın Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'na yapılacağı organik bağlantıya bakılarak tespit edilebilirse de, Sicil görevlilerinin kararlarına karşı bir yargı yolunu düzenleyen bir merci tayin edilmemesi ciddi bir eksikliklerdir. Çünkü Gümrük ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde veya denetiminde yapılan bu işlemlerin idari yargı içinde mi yoksa asliye ticaret mahkemeleri tarafından mı bakılacağı konusunda bir tartışma çıkabilir. Bu nedenle, Sicil görevlilerinin kararlarının hukuk denetimine imkan sağlayacak şekilde bir yargı merciinin belirtilmesi gerekirdi.

Genel hüküm mahiyetindeki teslime bağlı taşınır rehnine ilişkin düzenlemeler TMK m. 954, f. II'de alacaklar ve diğer hakların rehninde kıyasen uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Genel hüküm mahiyetindeki bu kuralın TİTRK m. 18'de kısmen tekrar edilmiş olduğu görülmektedir.

VIII. Sonuç

Taşınırın teslimsiz tescilli rehin edilmesini düzenleyen TİTRK çeşitli kanunlarda düzenlenmiş olan taşınır, hak ve alacak rehinlerini etkileyecek yeni bir düzenlemedir. TİTRK ile kanun koyucu bir sicile tescili zorunlu olmayan taşınır mallar üzerinde rehin kurulmasının yolunu açmıştır. Böylece ticari işlemlerde TİTRK yürürlüğe girmesinden sonra teminat hukuku bakımından en geniş uygulaması olan teslim şartı taşınır rehninin yerini (Kağıtçıoğlu, 2012, s.239), teslimsiz tescilli taşınır rehninin alması ihtimali yükselmiştir.

Taşınır rehninin TMK içinde tek fıkrada düzenlenmesi sebebiyle rehin uygulamasında boşlukların ortaya çıkması kaçınılmazdı. Rehin mahiyeti itibarıyla aynı hak kurduğundan taşınır rehnine ilişkin bu boşlukların kıyas suretiyle doldurulmasından öte kanun hükmüyle düzenlenmesi kanun yapma tekniğine daha uygun olduğunu ifade etmek isteriz. Bu itibarla,

taşınır rehni sicili, tapu sicilinde olduğu gibi kamuya açıklık zilyetliğin yerini tutan aleniyeti sağlayabilecek şekilde kanunla düzenlenmesini kanunilik ilkesi yönünden isabetli buluyoruz. Aksi halde aleniyet eksikliği sebebiyle ortaya çıkan belirsizlik ortamı kredi düzenini ve dolayısıyla ekonomik hayatı ciddi bir zarar tehdidi altında bırakabilirdi. Teminatın esas fonksiyonu rehin alacaklısına borçlunun malvarlığından alacağını öncelikli olarak tahsil etmek konusunu aleniyete kavuşturulmasıdır. Bu öncelik hakkı rehinde olduğu gibi sınırlı ayni hak şeklinde kurulabilir. Alacak ve haklarda olduğu gibi ayni hak olmamasına rağmen borcun tahsilinde öncelik sağlanarak da yaratılabilir. Üçüncü olarak, alacağın temlikinde veya teminat amaçlı inançlı mülkiyet temlikinde olduğu gibi mülkiyet devredilerek de sağlanabilir. Ayni teminatlar içinde zaman itibarıyla en son gelişmesini tamamlayan tipin teslimsiz tescilli taşınır rehni olduğu söylenebilir. Teslimsiz taşınır rehni, teminat verenin taşınırdan faydalanmaya devam etmesine imkan verip ayrıca bir alacaklıyı tatmine yönelik fiziki teslimin sakıncalarını da giderdiği söylenebilir (Erdoğan, 1982, s.263).

İcra hukukunda, borçları ödeyecek kadar malın haczinde olduğu gibi (İİK m. 74) alacağı karşılayacak oranda teminatların bağlanması da rehin hukukunda geline önemli aşamalardan birisidir. Öte yandan teslim şart edilmeden taşınırların rehin edilmesi hem rehin veren tarafından kendisine ait taşınırların özenli bir şekilde bakılmasına, ürünlerinden faydalanması ve bu şekilde gelir elde etmeye devam edecek hem de kredisi temin edilmiş olacaktır. Bu kapsamda rehin veren kendisine ait taşınırlarını kredisinin teminatı olarak verebileceği gibi üçüncü bir şahsın kredi borcunu temin etmek maksadıyla da rehin edebilir (Köprülü/Kaneti, 1983, s.508).

Rehin verenin, taşınırı rehin yüklü olarak devir alanın, zilyet veya yedieminin rehne konu hak veya taşınırı koruma konusundaki sorumluluğunun müeyyidesi TİRK m. 12 hükmüne nazaran TİTRK m. 16. maddesinde zayıflatılmıştır. Oysa, taşınırı elinde bulunduran malikin sorumluluğunun, taşınır malikine nazaran daha ayrıntılı ve ağır bir şekilde tanzim edilmesi gerekirdi. Hatta taşınır maliki rehin konusunu kötü niyetli olarak tahrip etmesi veya elden çıkartması halinde cezalandırılması esaslı tedbirlerden birisi olması gerekir (Cansel, 1967, s.7). Rehin edilen taşınırın korunmasıyla ilgili olarak, rehin verene, borçluya ve sicil memur ve görevlilerine rehinle ilgili olarak bildirimde bulunmaları gereken hususlar konusunda ayrıntılı bir düzenleme getirilmesi isabetli olurdu. Ayrıca rehin edilen taşınırların belirli bir tutarına kadar rehin hakkını ortadan kaldıran çalınma, tahrip, imha, kullanılmaz veya kıymetsiz hale gelmesi gibi risklere karşı hükümet tarafından Kredi Garanti Fonu veya KOSGEB aracılığıyla kredi kuruluşlarının dain-i mürtehin olduğu sigorta yaptırma zorunluluğu getirilmesi de KOBİ'lerin finansmana erişiminde daha faydalı olabilir.

Kaynakça

- Ayan, M. (2015). *Eşya Hukuku III, Sınırlı Ayni Haklar*, Konya: Mimoza.
- Akseli, O. N. (2011). *International Secured Transactions Law, Facilitation of Credit and International Conventions and Instruments*, New York: Routledge.
- Boyacıoğlu, C. (2006). *Ticaret Unvanı*, Ankara: Nobel.
- Cansel, E. (1967). *Türk Menkul Rehni Hukuku*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi.
- Davran, B. (1959). *Teslim Şartlı Menkul Rehni-Sicilli Menkul Rehni*, Banka ve Ticaret Hukuku Haftası, Ankara 27 Nisan- 3 Mayıs 1959), 161-182.
- Davran, B. (1972). *Rehin Hukuku Dersleri*, İstanbul 1972.
- Erdem, H. E. (2011). Ticari İşletme Rehninde Güncel Sorunlar, Bankacılar Dergisi, 76, 42-60.
- Erten, A. (2001) *Bankacılık Uygulamasında Ticari İşletme Rehni*, Ankara: Batider.

- Erdoğan, B. (1982). *Roma Hukukunda Borcun Ayni Teminatına Genel Bakış*, Prof. Dr. Ümit Y. Doğanay'a Armağan içinde (ss.255-274) İstanbul.
- Ergüne, M. S. (2002). *Hukukumuzda Taşınır Rehninin, Özellikle Teslime Bağlı Taşınır Rehninin Kuruluşu*, İstanbul: Filiz.
- Ertaş, Ş. (2013). Tescilli Taşınır Rehni, Yaşar Üniversitesi Özel Sayı, e-Dergi 2013, Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan, 8(II), 1155-1183.
- Ertaş, Ş./Serdar, İ./Gürpınar, D. (2014). *Eşya Hukuku*, 11. Bası, İzmir: Barış
- Esener, T./ Güven, K. (2008). *Eşya Hukuku*, Genişletilmiş 4. Bası, Ankara: Yetkin.
- Eskiocak, A. (2009). *Teslime Bağlı Taşınır Rehninde Alacaklının Hukuki Durumu*, İstanbul: .
- Helvacı, İ. (2008). *Bankaların Taşınır Rehni Uygulamalarındaki Gelişmeler, Banka ve Tüketici Hukuku Sorunları Sempozyumu*, s. 327-330. İstanbul,
- İnan, A. N. (1967). Yeni Tüzüğe Göre Taşınır Rehni, *Adalet Dergisi* (7-10), 648-650.
- Köprülü, B./Kaneti, S. (1982-1983). *Sınırlı Ayni Haklar*, 2. Bası, İstanbul: Filiz
- Makaracı Başak, A. (2014). *Taşınır Rehni Sözleşmesi*, İstanbul; Vedat.
- Nomer, H., N./Ergüne, M. S. (2016). *Eşya Hukuku Rehin Hukuku*, C. II, İstanbul: Oniki Levha.
- Ongan, B. (2007). *Sınai Haklara İlişkin Lisans Sözleşmelerinde Tarafların Hukuki Durumu*, Ankara: Seçkin.
- Oğuzman, K./Seliçi, Ö./Oktay-Ö. S.(2014). *Eşya Hukuku*, İstanbul: Filiz.
- Özkorkut, K. (1998). *Ticaret Sicilinin Hukuka Aykırı Tutulmasından Doğan Zararlardan Devletin Sorumluluğu*, Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan, içinde (ss. 19-36), Ankara: Batider
- Potacioğlu, İlhan E. (1990).İpotek Alacaklısına İpotekli Gayrimenkulü Kendi Eliyle Rızai Olarak Paraya Çevrilmesi Yetkisi Verilmesi Problemi, Prof. Dr. Haluk Tandoğan'a Armağan içinde (ss. 533-546), Ankara:Batider,
- Reisoğlu, S. (1965). Menkul İpoteği "Teslimsiz Menkul Rehni", Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Sarı, S. (2007). Alacaklıya Rehni Paraya Çevirme Yetkisi Verilmesi, *Legal Hukuk Dergisi*, Şubat 2007, s. 405-425.
- Seçer; Ö. (2011). Alacaklı Rehnine Hakim Olan İlkeler, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, 73-74, 120-140.
- Serozan, R. (2007). *Taşınır Eşya Hukuku*, Genişletilmiş 2. Bası, İstanbul; Filiz.
- Sirmen, L. (1970). *Alacak Rehni*, Ankara; Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Şensöz, E.,Özbilen, A. B./ Savaş, B. (2005). Alacak Rehninin Teminat Altına Alınan Alacak ve Rehin Yükü Bakımından Kapsamı, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,4(8), 233-252.
- Utku, Doruk (2009). *Sınai Hakların Rehni*, Ankara: Yetkin.
- Uyar, Talih (2007). Taşınır Rehni Kavramı ve Taşınır Rehninin İlamsız Takip Yoluyla Paraya Çevrilmesinde Takip Talebi, *Eskişehir Barosu Dergisi*, 12-13, 87-104.
- Uyumaz, Alper (2012). *Motorlu Taşıt Rehni*, İstanbul: XII Levha Yayıncılık.
- Ünan, Samim (1996). Gemi İpoteğinde "Lex Commissoria" Yasağı, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 10(1-2),433-450.
- Tek, Gülen Sinem (2012). *Ulaşım Araçlarının İpoteği*, İstanbul: XI Levha Yayıncılık.
- Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, 10. Bası, Ankara 2005.

Dipnotlar:

- ¹ Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu, RG. 28.10.2016, S. 29871.
- ² Her üç yönetmelikte aynı tarihte yayımlanmıştır, RG. 31.12.2016, S. 29935 (3. Mükerrer).
- ³ Bu hüküm, T.C. Ziraat Bankası A. Ş'nin önce 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamına alınmasıyla sonradan 3460 sayılı Kanunla yapılandırılmasıyla yürürlükten kaldırılmıştır.
- ⁴ Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu, RG. 28.04.1972, S. 14172, Tertip 5, C.11.
- ⁵ 2386 sayılı kanundaki bu hüküm, 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunun 22.maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.
- ⁶ TİRHKTSHKHY m. 23'te "Rehin sözleşmesinin Sicile tescilinden sonra alacak için zaman aşımı işlemez" şeklindeki hüküm üst norm olan kanun metinlerine aykırı olarak düzenlenmiştir. Kanaatimizce, kaldırılması isabetli olacaktır.
- ⁷ 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, RG. 06.01.1961, S. 10700.
- ⁸ 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu, RG. 23.01.2004, S. 25355.
- ⁹ TİRHKTSHKHY m. 2, f. I-c'deki "22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanununa göre kurulmuş taşınır rehni." şeklindeki hüküm rehin tiplerini ayırtırmadığı için muğlak kalmaktadır. Dolayısıyla uygulamada farklı yorumlara sebep olabilecek mahiyettedir. Bu itibarla kaldırılmasının isabetli olacağı kanaatindeyiz.
- ¹⁰ 1- A general lien on livestock to secure the claims of lending institutions and co-operatives authorised to carry out such transactions by the competent authority of the canton in which they have their seat may be established without transfer of possession by entry in a public register and notification to the debt collection Office.
2-The Federal Council regulates the keeping of the register.
3- The cantons may levy fees for entries in the register and the associated administration; They determine the register districts and the responsible officials.
- ¹¹ 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu, RG. 01.07.2004, S. 25509.
- ¹² 805 sayılı İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun, RG. 22.04.1926, S. 353.